

Wyniki Standardowe 2017 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2019

Wyniki Standardowe 2017 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr Monika Furmaniak
mgr inż. Irena Mikołajczyk
mgr inż. Anna Ściubeł

Warszawa 2019

Redakcja techniczna
Monika Furmaniak
Grażyna Nachtman

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-781-3

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury (785)	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wnioski	58

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	27
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	33
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	35
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	35

Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	39
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	39
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	46
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	49
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	50
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	51
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej	52
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	53
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	53
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	55
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	55
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	56
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	57

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
ONW	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas (LFA)).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w regionie Pomorze i Mazury w roku 2017. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Pomorze i Mazury², w analizowanym roku obejmowało 80 897 gospodarstw. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Zasadniczym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2017 r. w regionie Pomorze i Mazury.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Pomorze i Mazury, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Furmaniak M.; Mikołajczyk I.; Ściubeł A.: Wyniki Standardowe 2017 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 785 Pomorze i Mazury. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2019.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Małanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały szczegółowo omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

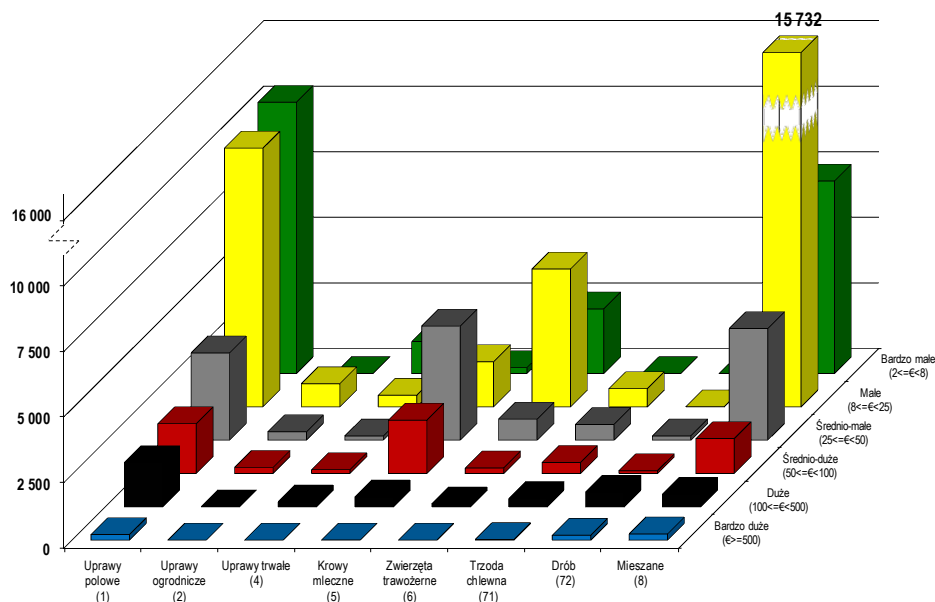
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu FADN 785 Pomorze i Mazury oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju według tych samych dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu planu wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury (785)

W polu obserwacji analizowanego regionu znajdowało się 80 897 gospodarstw. Najbardziej liczną grupę stanowiły gospodarstwa mieszane (typ 8 – 29 374 gospodarstw) oraz gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (typ 1 – 27 319 gospodarstw). Biorąc pod uwagę klasy wielkości ekonomicznej, dominowały gospodarstwa w przedziale od 4 tys. do 50 tys. euro. W klasach tych znajdowało się około 87% gospodarstw regionu (patrz: Wykres 1.1-1).

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury

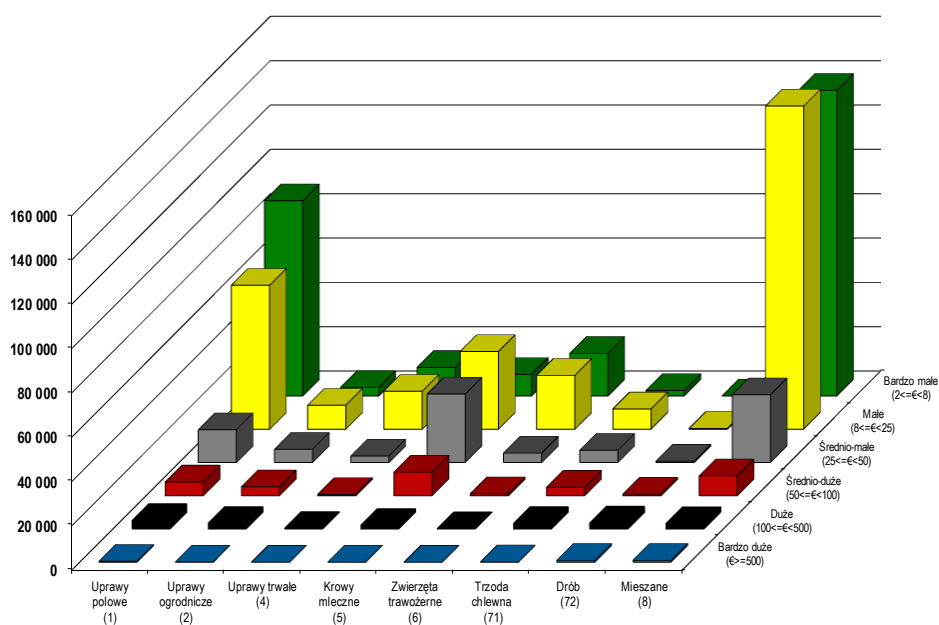
⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (ok. 45%) oraz specjalizujące się w uprawach polowych (ok. 24%). W przeważającej liczbie gospodarstw (ponad 97%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 100 tys. euro (patrz: Wykres 1.2-1).

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw wyróżnionych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

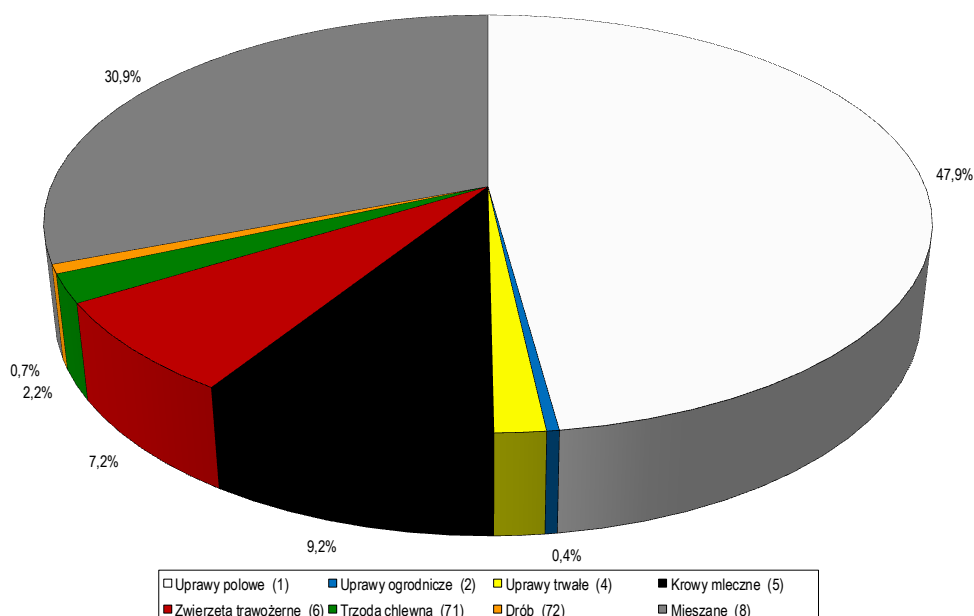
W Wynikach Standardowych według typów rolniczych nie został pokazany typ uprawy trwałe, ponieważ w regionie Pomorze i Mazury w tej grupie było tylko 8 gospodarstw.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

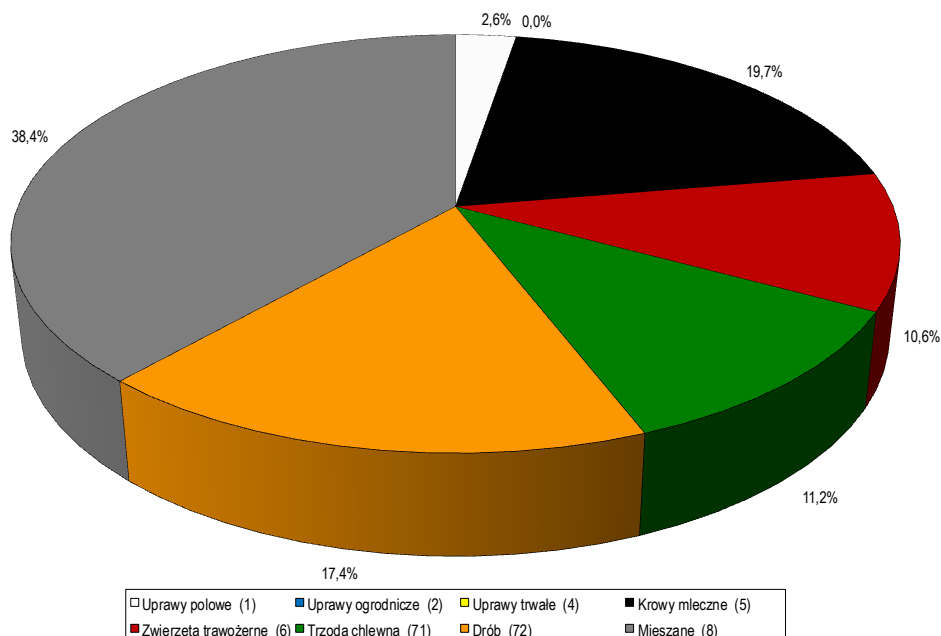
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Największy obszar użytków rolnych z pola obserwacji znajdował się w posiadaniu gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych oraz gospodarstw mieszanych (łącznie prawie 79%), a najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (0,4%) (patrz: Wykres 2.1-1).

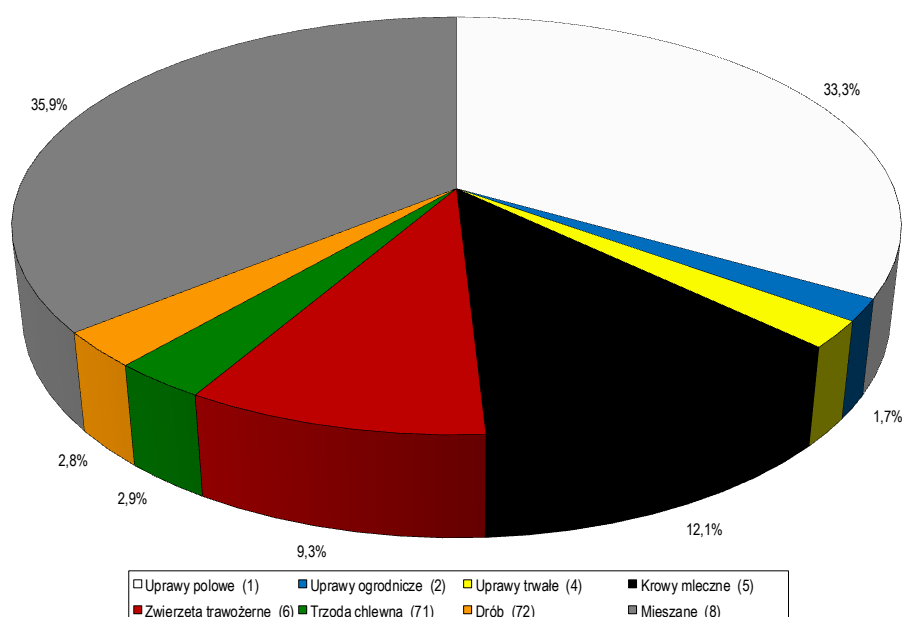
Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

Liczebność zwierząt w przeliczeniu na jednostki LU w regionie Pomorze i Mazury, zobrazowana na wykresie (patrz: Wykres 2.1-2) wskazuje, że pogłowie zwierząt ogółem skoncentrowane było głównie w gospodarstwach z produkcją mieszaną (38%), w gospodarstwach zajmujących się chowem krów mlecznych (blisko 20%) oraz w gospodarstwach drobiarskich (17%).

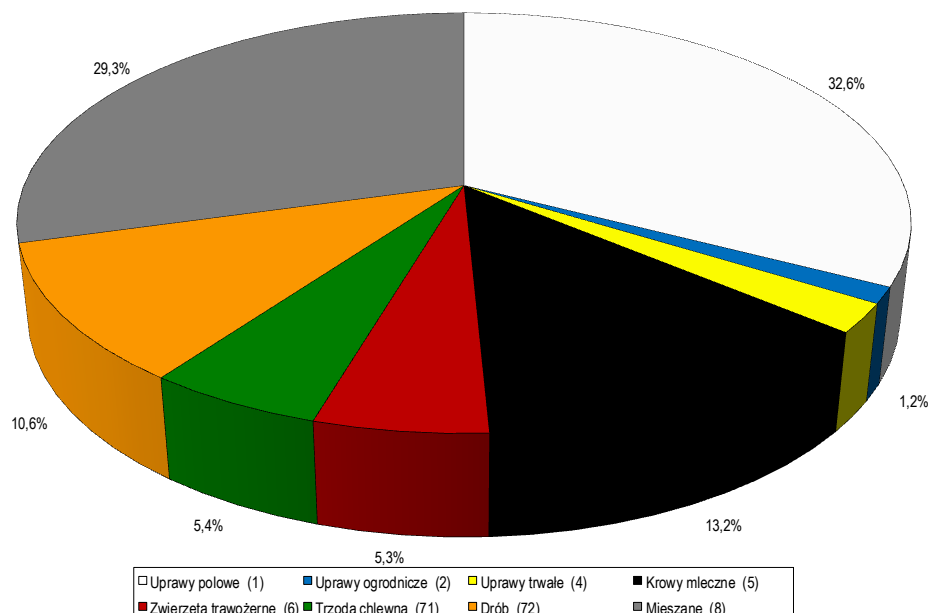
Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

W gospodarstwach z produkcją mieszaną oraz prowadzących uprawy polowe zaangażowane nakłady pracy ogółem wyrażone liczbą osób pełnozatrudnionych były na bardzo zbliżonym poziomie (w tych pierwszych blisko 36%, natomiast w drugich – 33% nakładów pracy ogółem). Gospodarstwa prowadzące uprawy ogrodnicze, chów trzody chlewnej i drobiu, których liczba w próbie była stosunkowo niewielka, absorbowały relatywnie mało ogółu nakładów pracy (porównaj: Wykres 1.1-1) (patrz: Wykres 2.1-3).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

W tworzeniu Standardowej Produkcji w regionie Pomorze i Mazury największy udział miały gospodarstwa należące do typów: uprawy polowe (niemal 33%) i mieszane (29%). Pozostałe typy rolnicze łącznie wytwarzały 38% wartości Standardowej Produkcji (patrz: Wykres 2.1-4).

Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

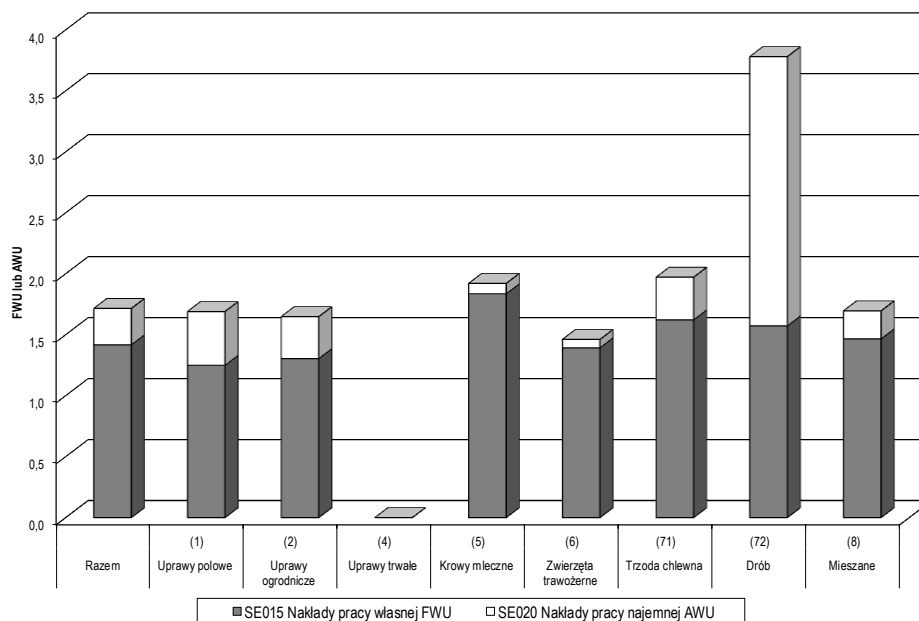

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Nakłady pracy własnej w przeliczeniu na gospodarstwo w większości typów rolniczych stanowią około 1,5 jednostki przeliczeniowej pracy własnej (FWU), wyższe są tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych (ponad 1,8 FWU) i trzody chlewnej (1,6 FWU) (patrz: Wykres 2.1-5).

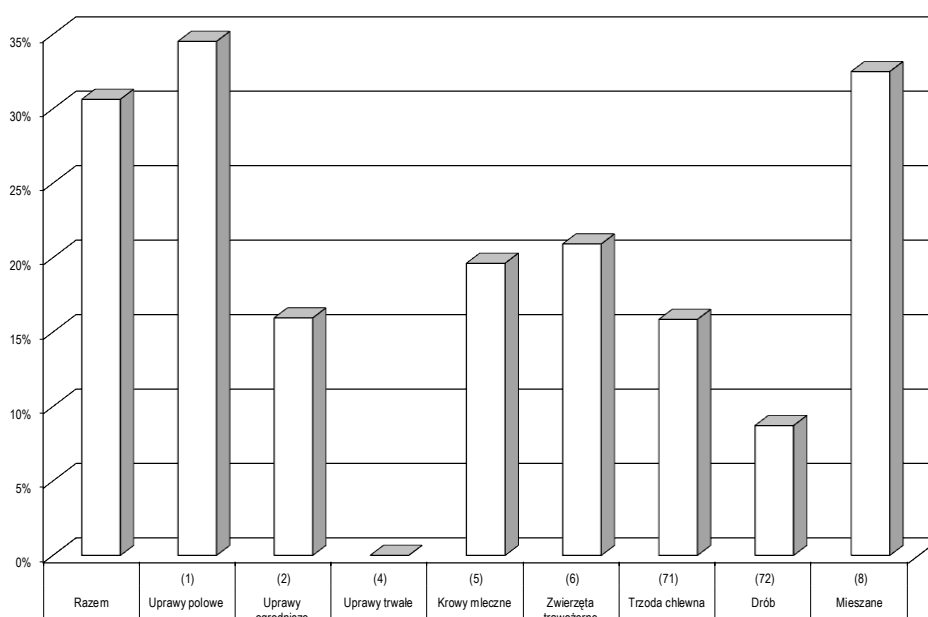
W niemal wszystkich grupach gospodarstw praca własna jest podstawą nakładów pracy. Wyjątek stanowią gospodarstwa drobiarskie, w których nakłady pracy najemnej przewyższają nakłady pracy własnej (odpowiednio: 2,2 AWU, co stanowi ponad 58% nakładów pracy ogółem i ok. 1,6 FWU). Stosunkowo duże nakłady pracy najemnej odnotowujemy w gospodarstwach prowadzących uprawy polowe (ponad 0,4 AWU – 26% nakładów pracy ogółem) oraz chów trzody chlewnej i produkcję ogrodniczą (ok. 0,3 AWU – od 18% do niemal 21% nakładów pracy ogółem). W gospodarstwach należących do pozostałych typów rolniczych udział pracy najemnej zawiera się w przedziale od ok. 5% do niecałych 14%.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

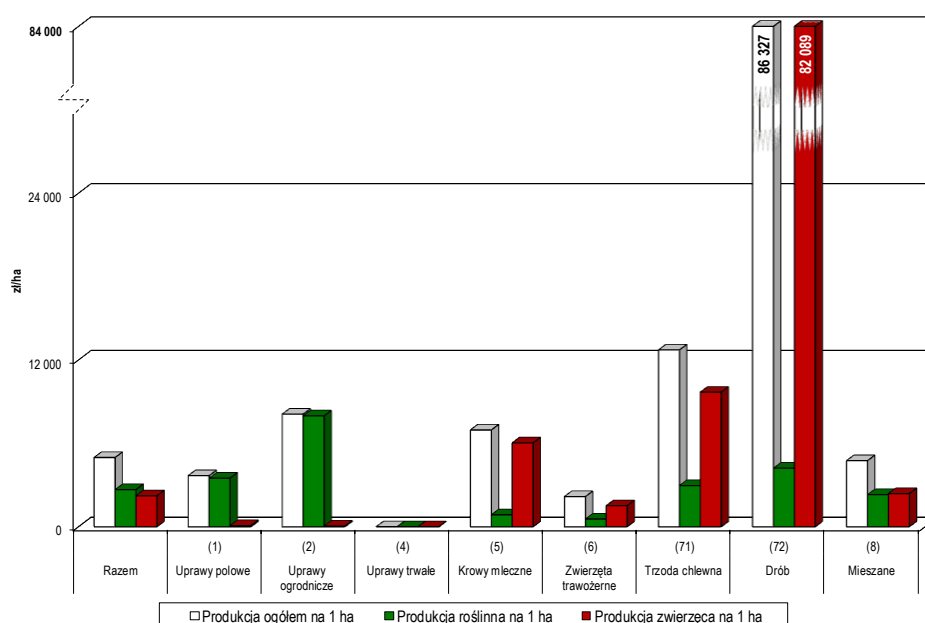
Spośród analizowanych typów rolniczych najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz prowadzące produkcję mieszaną – ponad 30% powierzchni użytków rolnych ogółem tej grupy gospodarstw. Z kolei, gospodarstwa drobiarskie dodzierżawiały jedynie ok. 9% powierzchni ich użytków rolnych. Ma to związek z wysokim stopniem specjalizacji w tej grupie gospodarstw, m.in. stosowaniem wysokogatunkowych pasz z zakupu (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Gospodarstwa prowadzące chów drobiu charakteryzowały się zdecydowanie wyższą produktywnością ziemi (86 327 zł/ha) w porównaniu z innymi typami gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-7). Wysoka produktywność ziemi obserwowana jest także w gospodarstwach nastawionych na chów trzody chlewnej oraz produkcję ogrodniczą, a więc w gospodarstwach wysokowyspecjalizowanych. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych. Niższą produktywność niż średnia z pola obserwacji (4 981 zł/ha) osiągnęły gospodarstwa z produkcją mieszaną oraz prowadzące uprawy polowe.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, praktycznie całą swoją produkcję (98%) wytworzyły w ramach produkcji roślinnej, osiągając bardzo wysoki poziom specjalizacji.

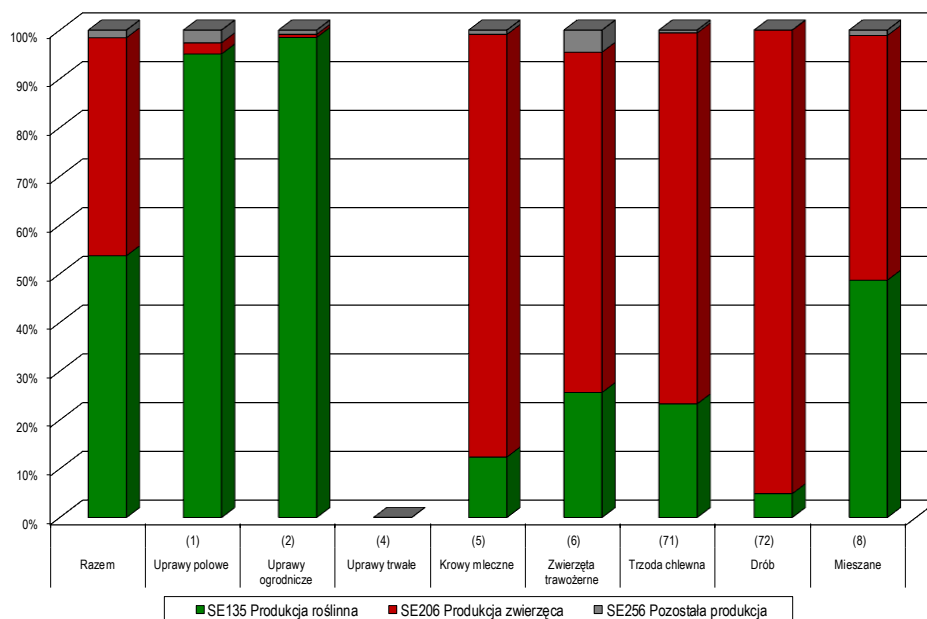
W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt, udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem w zależności od typu rolniczego wahał się od 70% (zwierzęta trawożerne) do 95% (drobiu).

Najmniejszym udziałem pozostałej produkcji⁶ w produkcji ogółem charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (mniej niż 0,1%). Największy udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów

⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

zwierząt trawożernych (blisko 5%). Jak widać, tego rodzaju produkcja miała marginalne znaczenie w większości gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

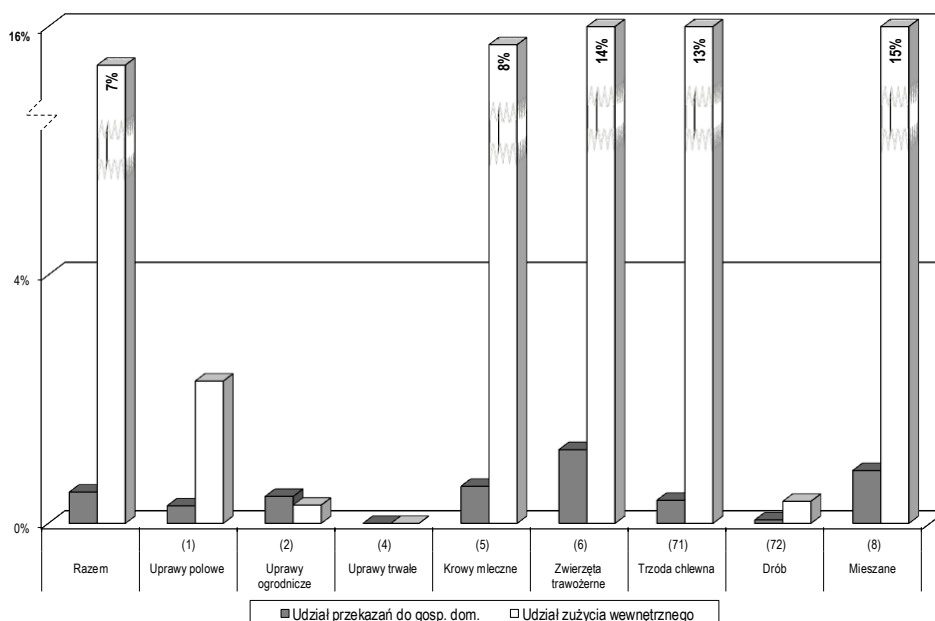

Niski (0,3%) udział zużycia wewnętrznego (odpowiadający wykorzystaniu potencjalnie towarowych produktów rolnych w działalności gospodarstwa rolnego) odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wynika to z ograniczonych możliwości wykorzystania bardzo wąskiego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz z powszechnego stosowania kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu zamiast nasion własnych. W przypadku gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5, 6, 71, 72, 8) udział zużycia wewnętrznego wahał się od niecałego 1% do ok. 15% (patrz: Wykres 2.1-9). W tej grupie gospodarstw zużycie wewnętrzne to przede wszystkim pasze dla zwierząt.

W większości typów specjalistycznych przekazania wytworzonych produktów do gospodarstwa domowego pozostawały na bardzo niskim poziomie. Nieco większe w ujęciu wartościowym przekazania odnotowano w gospodarstwach mieszanych oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych.

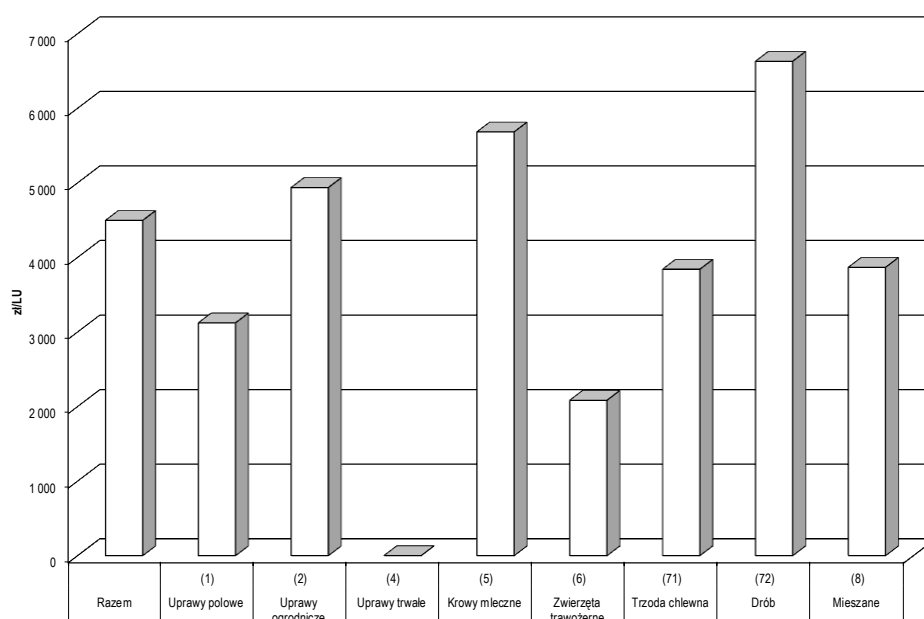
Poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego miał silny związek z rodzajem wytwarzanych produktów roślinnych i zwierzęcych w poszczególnych typach gospodarstw.

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

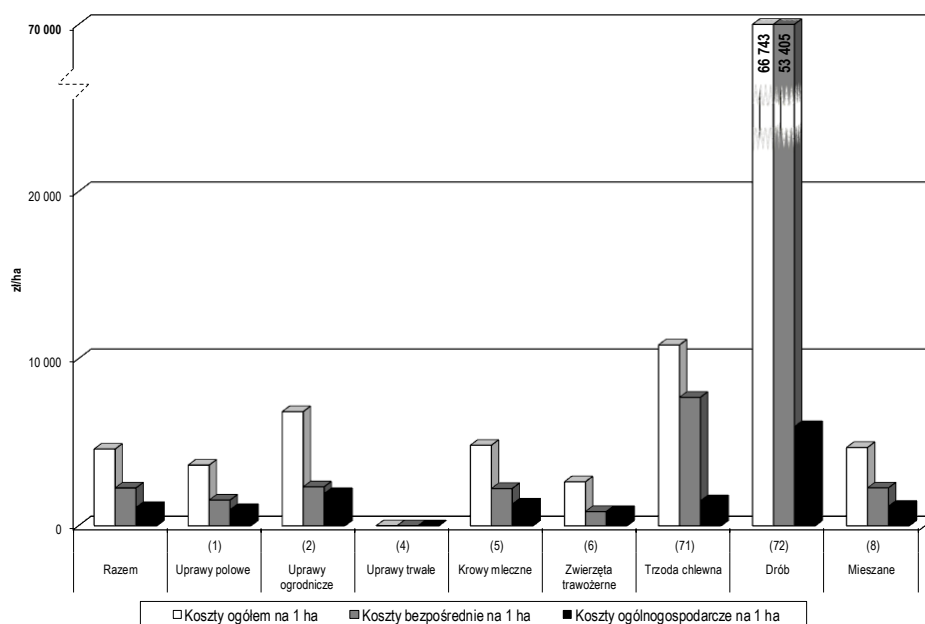
Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (patrz: Wykres 2.1-10). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 – 72) najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (6 630 zł/LU), a najniższą – w chowie zwierząt trawożernych (2 083 zł/LU). Stosunkowo wysoki wskaźnik produkcji zwierzęcej na 1 LU w gospodarstwach ogrodniczych wynika z bardzo niskiego (poniżej 1,0) średniego stanu pogłowia zwierząt w tym typie.

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

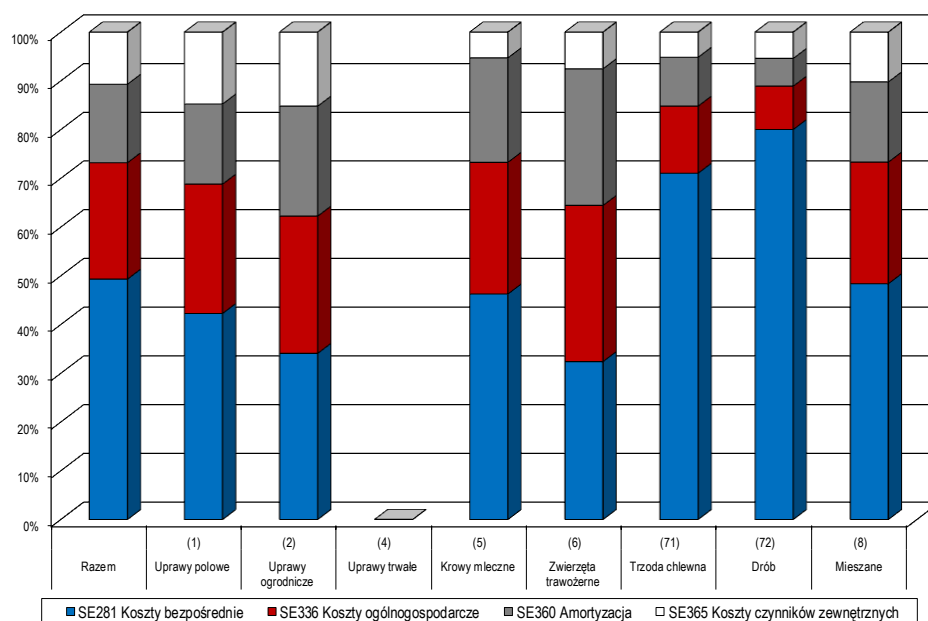
Intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych koresponduje z produktywnością ziemi (patrz: Wykres 2.1-11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na chów drobiu był wielokrotnie wyższy niż w gospodarstwach pozostałych typów rolniczych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych (2 630 zł/ha) ponosiły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

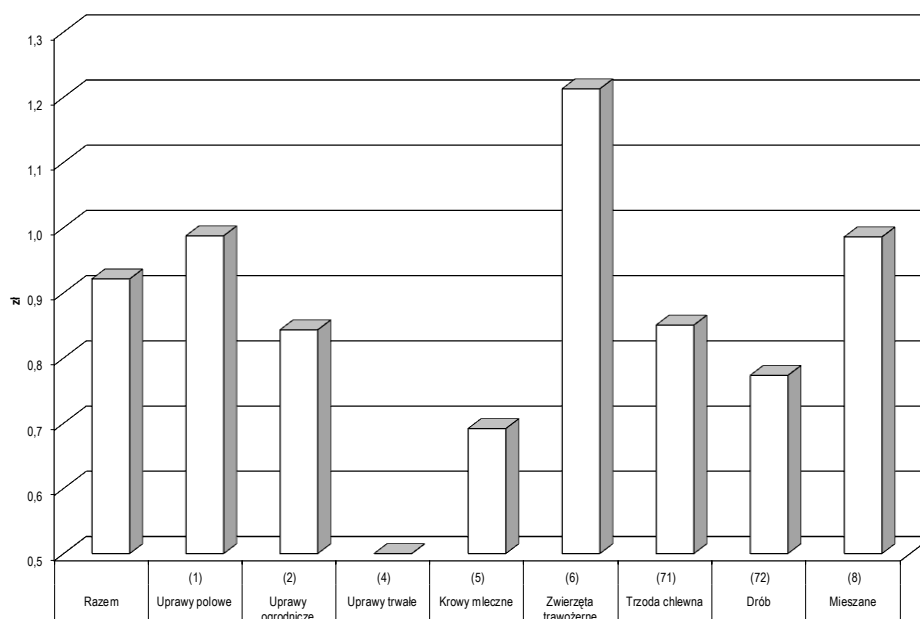

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu oraz trzody chlewniej udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem był najwyższy i wynosił odpowiednio 80% i 71%. Z kolei w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem był najniższy (32%). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się chowem drobiu i trzody chlewniej wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości. Najwyższy udział amortyzacji (28%) i kosztów ogólnogospodarczych (32%) w kosztach ogółem odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych, natomiast kosztów czynników zewnętrznych (nieco ponad 15%) w gospodarstwach ogrodniczych. Najniższy udział amortyzacji oraz kosztów ogólnogospodarczych w kosztach ogółem odnotowano w gospodarstwach drobiarskich (odpowiednio niecałe 6% i niemal 9%) (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

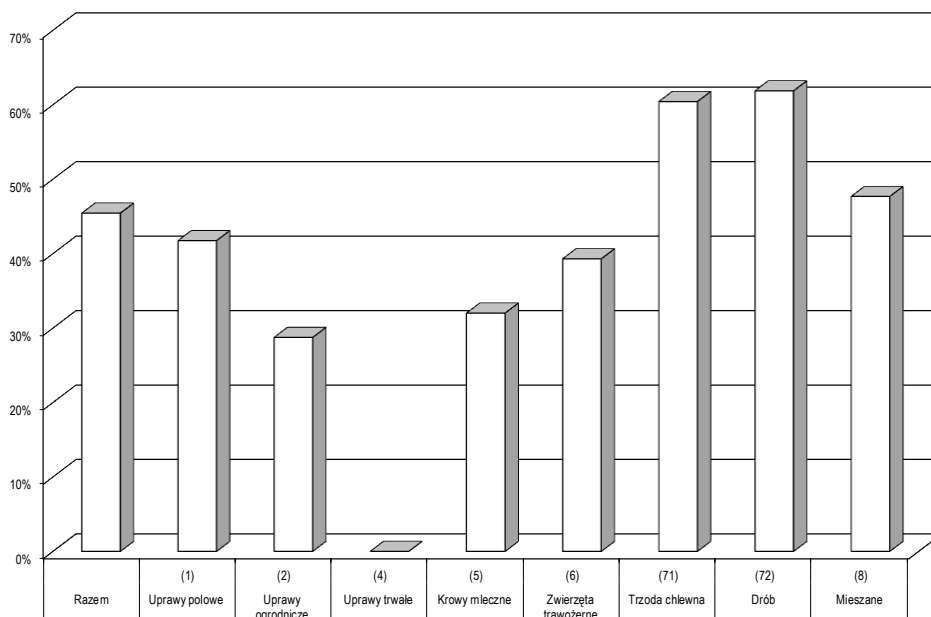
Miarą efektywności produkcji w relacjach rynkowych jest koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W roku 2017 najniższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych. Koszty produkcji w tych gospodarstwach przekroczyły wartość produkcji w cenach rynkowych (bez dopłat) i wyniosły 1,21 zł. W gospodarstwach z uprawami polowymi oraz mieszanych koszty zrównały się prawie z wartością produkcji i wyniosły odpowiednio po 0,99 zł. Najwyższą efektywność produkcji odnotowano w gospodarstwach mleczarskich, w których na 1 zł produkcji przypadało tylko 0,69 zł kosztów.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

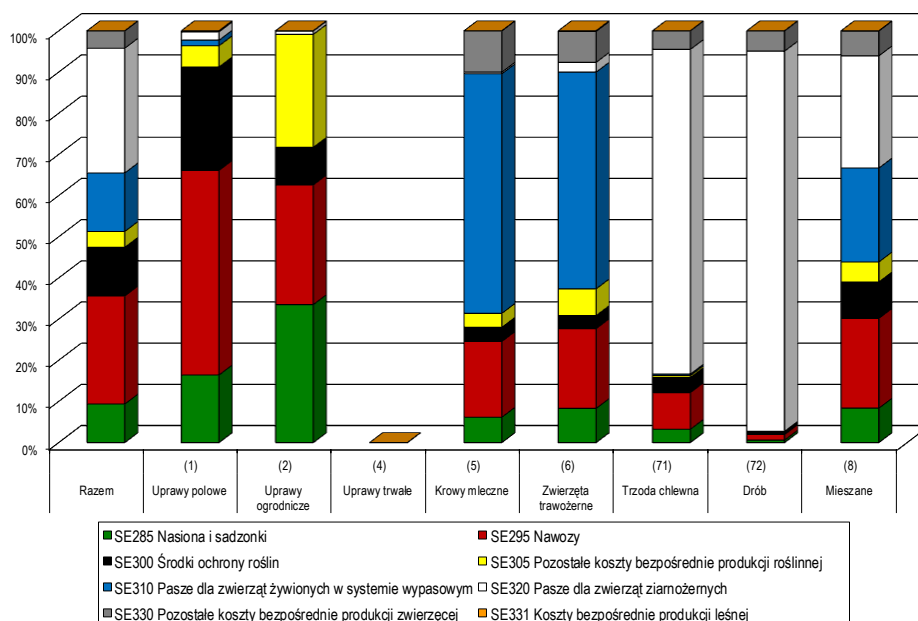
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu stanowiły blisko 62% wartości produkcji, a w gospodarstwach z trzodą chlewną 60%. Z kolei w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze koszty te stanowiły tylko niecałe 29% wartości produkcji (patrz: Wykres 2.1-14).

W gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ 5, 6, 71, 72) podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich były pasze (prawie 53% w przypadku zwierząt trawożnych do 92% w przypadku drobiu), z kolei w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych – nawozy (prawie 50%) a ogrodniczych – materiał siewny i rozmnożeniowy (ok. 34%) (patrz: Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

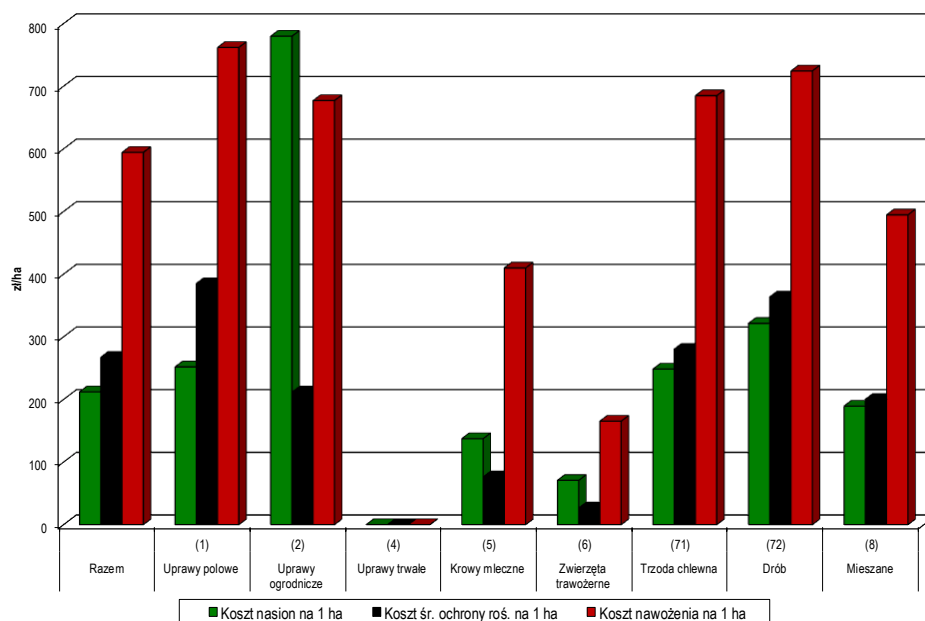

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

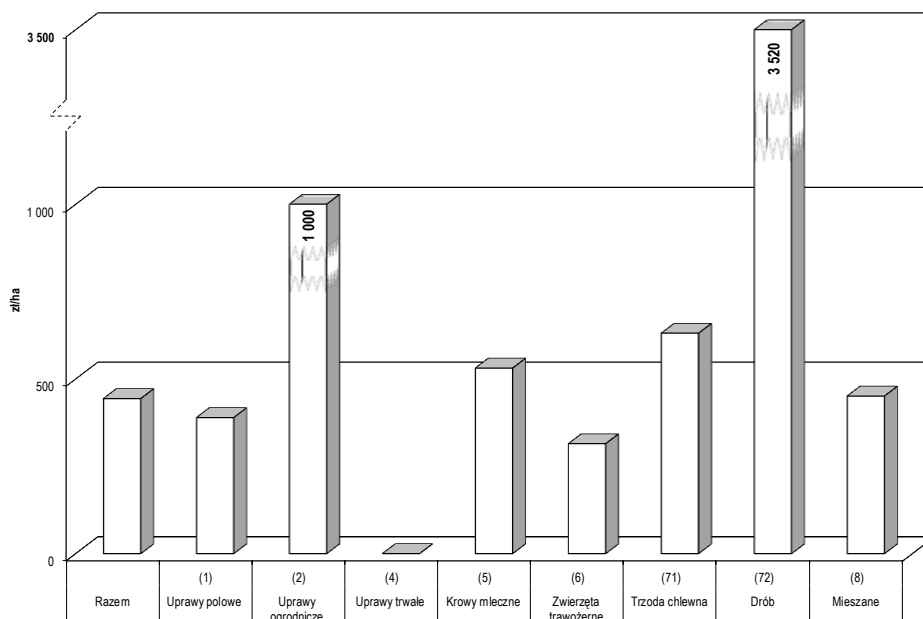
Koszty materiału siewnego, nawozów i środków ochrony roślin były bardzo zróżnicowane w zależności od typu rolniczego gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-16). Koszty nasion i sadzonek na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były prawie czterokrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości. Najniższe koszty, zarówno nawożenia mineralnego, jak i materiału siewnego oraz środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych, ponoszone były w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych, co niewątpliwie związane było z większym udziałem powierzchni paszowej (w tym łąk i pastwisk) w strukturze użytków rolnych.

Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

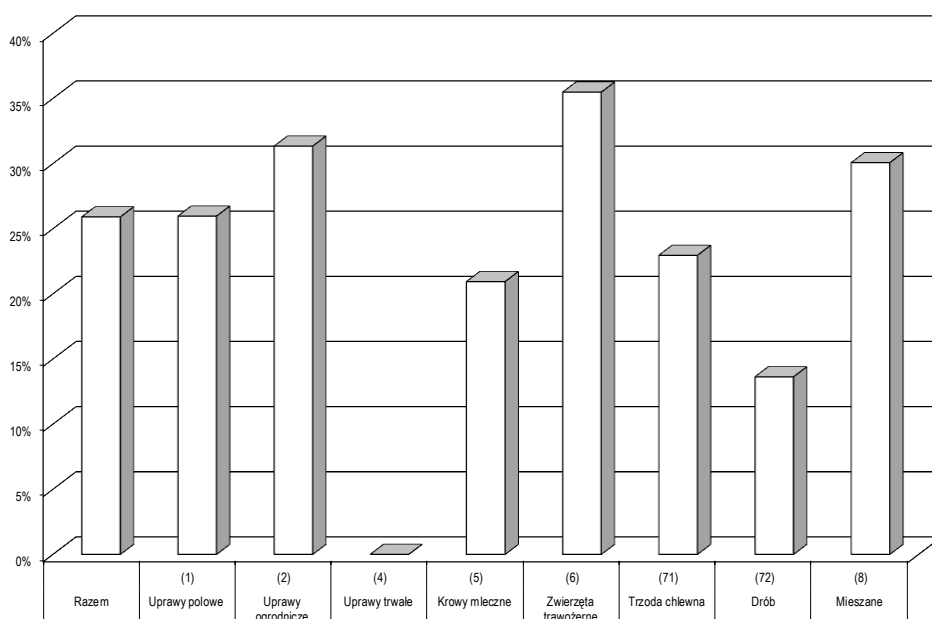
Koszty energii i paliw przeliczone na 1 ha użytków rolnych, w gospodarstwach ogrodniczych oraz drobiarskich były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Ma to związek z prowadzeniem produkcji pod osłonami, zwłaszcza ogrzewanymi jak również w specjalistycznych pomieszczeniach wyposażonych w szereg urządzeń zapewniających zwierzętom odpowiednie parametry środowiskowe (temperatura, oświetlenie) oraz z automatyzacją i mechanizacją większości czynności, co łączy się z dużym zużyciem energii i paliw (patrz: Wykres 2.1-17). Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z metodyką FADN, koszty energii i paliw zaliczane są do kosztów ogólnogospodarczych.

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przeciętny udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł 26%. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych (35%), natomiast najniższą – w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (14%) (patrz: Wykres 2.1-18).

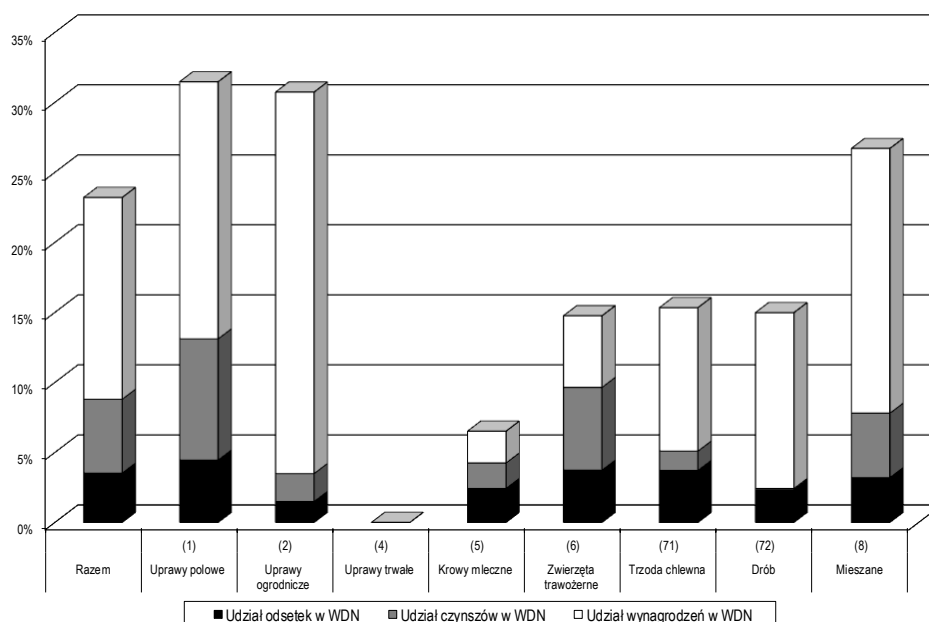
Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

Najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa z uprawami polowymi i ogrodniczymi (ponad 30%, przy czym decydujący

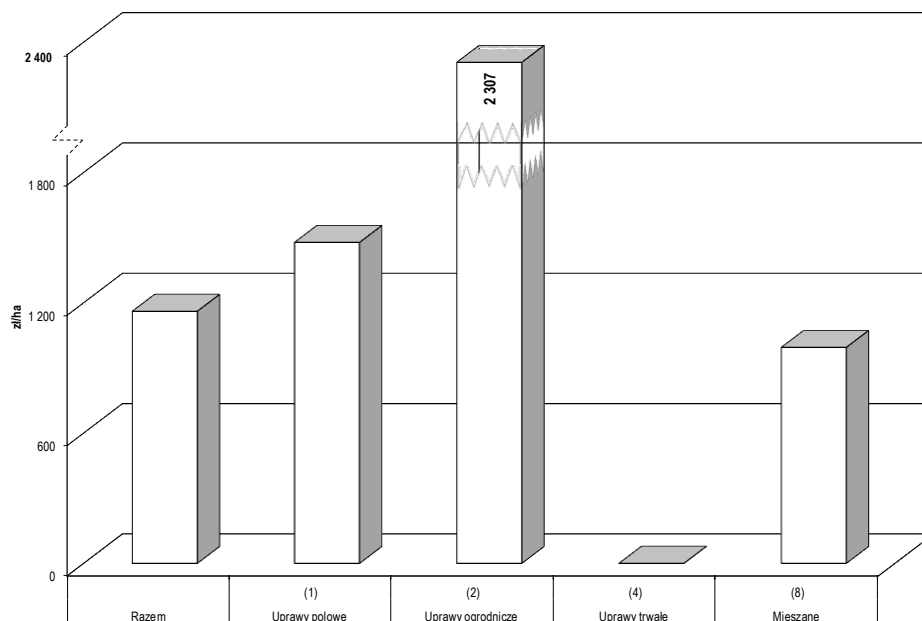
był udział kosztów pracy najemnej, który wyniósł odpowiednio 18% i 27%). Z kolei najniższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 2.1-19).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

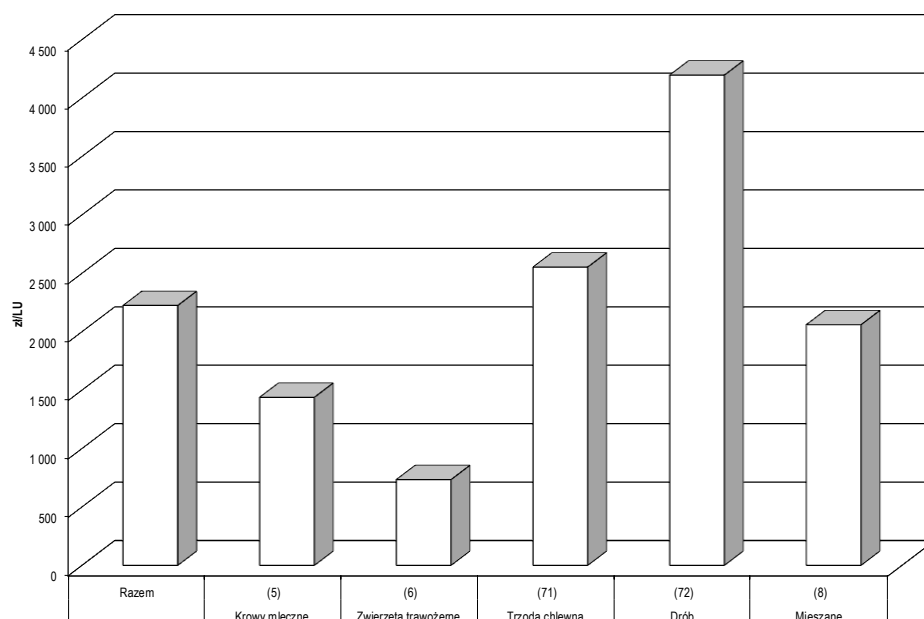

Wysokie koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych, które poniosły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (2 307 zł/ha) (patrz: Wykres 2.1-20), związane były ze sposobem prowadzenia upraw. Duża część produkcji w gospodarstwach ogrodniczych realizowana jest pod osłonami, bez znacznego zaangażowania gruntów ornych. W gospodarstwach prowadzących uprawy polowe oraz produkcję mieszaną koszty te były zdecydowanie niższe (1 478 i 994 zł/ha).

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Wśród gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej, koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na jednostkę przeliczeniową zwierząt (LU) osiągnęły najwyższą wartość w gospodarstwach drobiarskich – ok. 4 195 zł/LU (patrz: Wykres 2.1-21). Najniższą kosztownością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (733 zł/LU). Jest to związane ze sposobem pozyskiwania pasz. W chowie drobiu stosowane są głównie pasze treściwe z zakupu. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: uprawy polowe, uprawy ogrodnicze) miał mniejsze znaczenie i ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

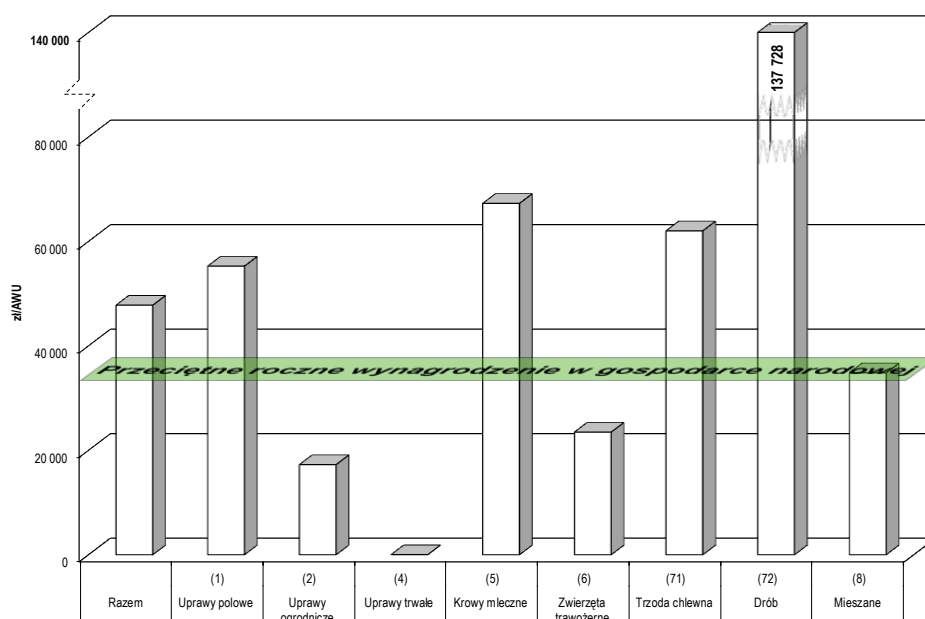
Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w 2017 roku kształtowała się w przypadku większości typów powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej⁷ i była najwyższa w gospodarstwach z produkcją drobiarską (137 728 zł/AWU). W przypadku gospodarstw prowadzących chów zwierząt trawożernych i z uprawami ogrodniczymi jej wartość była poniżej przeciętnej płacy netto (34 743 zł) i wyniosła odpowiednio: 23 468 zł/AWU i 17 239 zł/AWU (patrz: Wykres 2.1-22).

⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

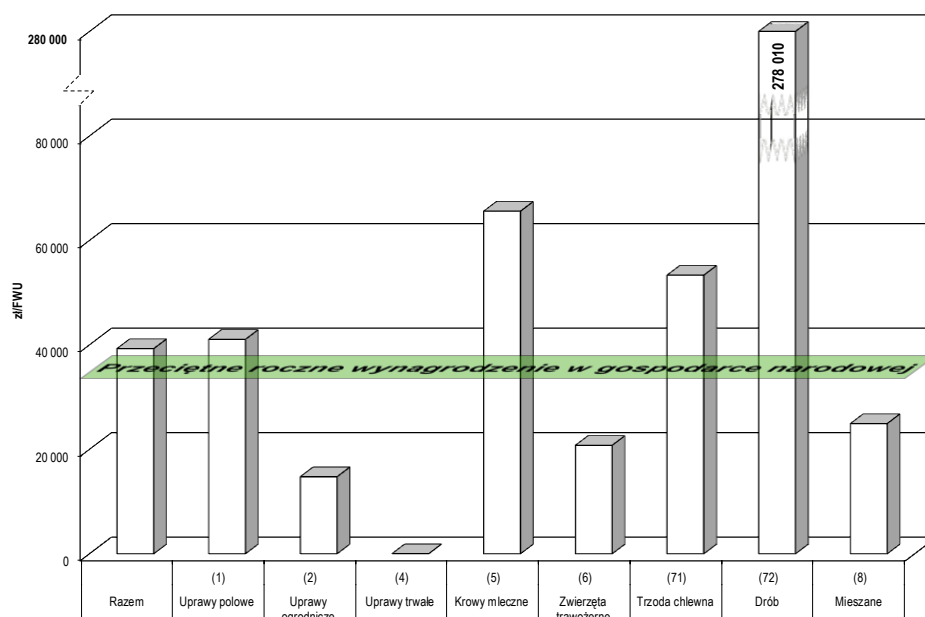
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 34 743 zł w 2017 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

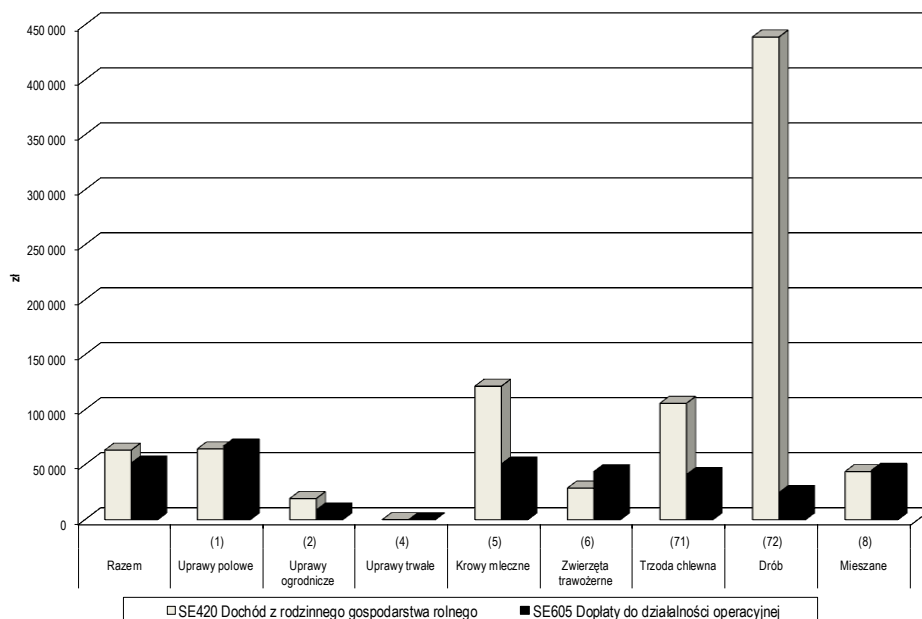
Na wykresie 2.1-23 przedstawiono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny. Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. Dla całej zbiorowości analizowanych gospodarstw DzRGR był zbliżony do średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, przy czym w gospodarstwach z produkcją mieszaną (24 912 zł/FWU), nastawionych na chów zwierząt trawożernych (20 751 zł/FWU) oraz uprawy ogrodnicze (14 738 zł/FWU) tak przeliczony dochód był niższy niż średnie wynagrodzenie w gospodarce narodowej. Najwyższą wartość dochodu zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (278 010 zł/FWU). Poziom dochodu w gospodarstwach pozostałych typów rolniczych przekroczył przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej i osiągnął wartości od ponad 41 tys. zł/FWU do ponad 65 tys. zł/FWU.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

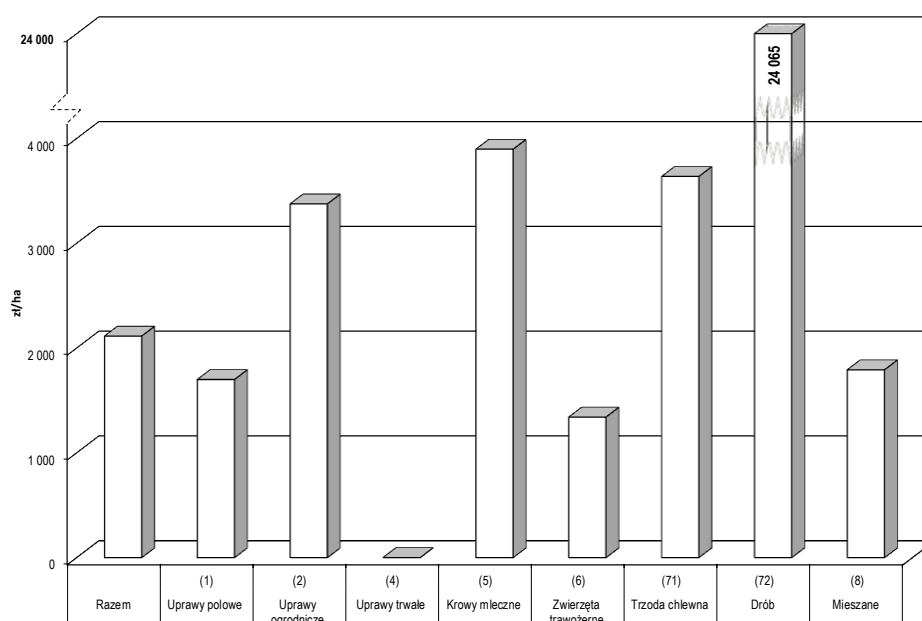
Rozmiary pozarynkowego wsparcia dochodów rolników, wynikające z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej krajów Unii Europejskiej i udział otrzymanych dopłat w tworzeniu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowią ważne informacje podczas analizowania sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. Dopłaty do działalności operacyjnej przewyższały dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych, uprawy polowe oraz w gospodarstwach z produkcją mieszaną. W gospodarstwach drobiarskich osiągany dochód był ponad 17-krotnie wyższy, niż dopłaty. Sytuacja dochodowa gospodarstw drobiarskich w największym stopniu uzależniona była od sytuacji rynkowej (patrz: Wykres 2.1-24).

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

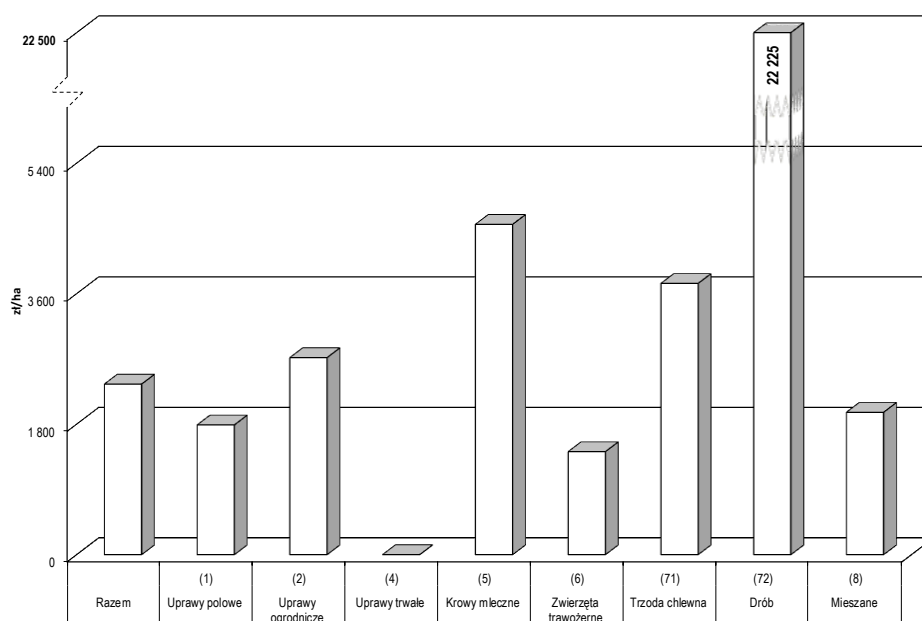

Wartość dodana netto przeliczona na jednostkę powierzchni użytków rolnych oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przeliczony na jednostkę powierzchni własnych użytków rolnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały, w porównaniu z gospodarstwami z pozostałych grup, wysokie dochody, a posiadane przez nie zasoby użytków rolnych były często niewielkie. Najniższe wartości tych dwóch nadwyżek ekonomicznych zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

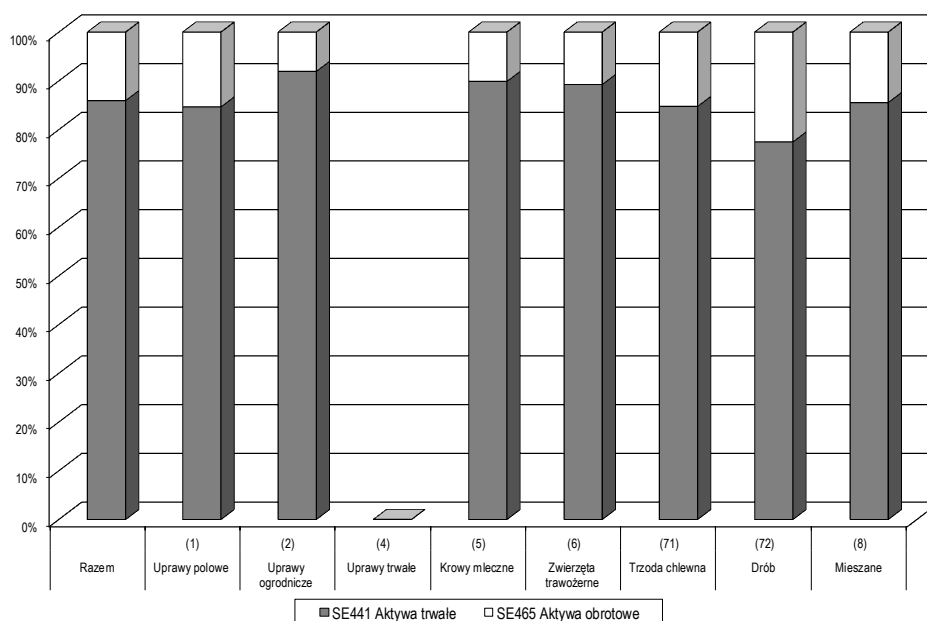
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

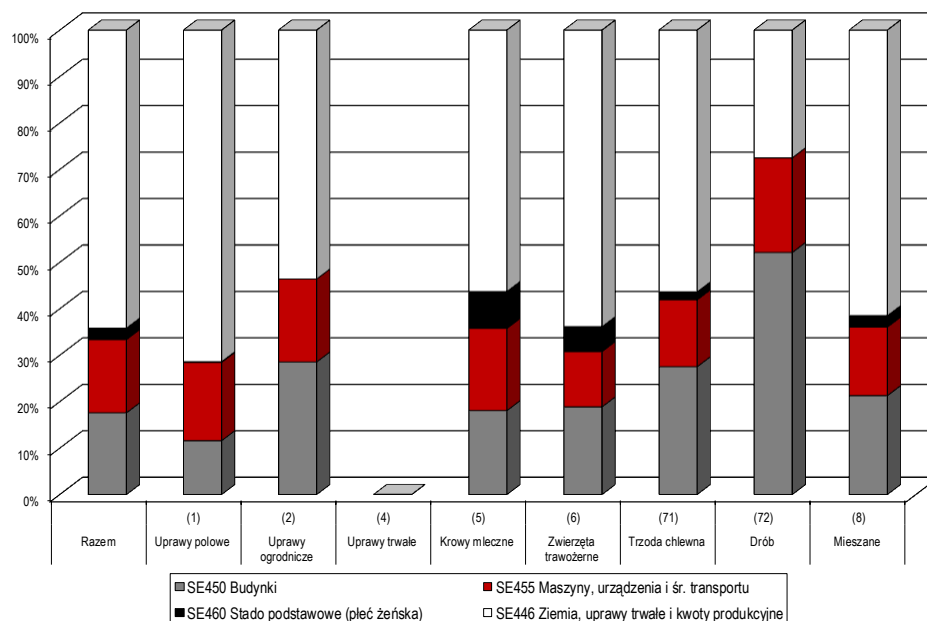
Struktura aktywów jest jednym z czynników, który decyduje o tempie obrotu środków zaangażowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków.

Gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych w strukturze aktywów: od ponad 77% w gospodarstwach drobiarskich do 92% w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze, a różnice między poszczególnymi typami rolniczymi nie były znaczące (patrz: Wykres 2.1-27). Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki gospodarstw rolnych. Istotną rolę odgrywają w nich: ziemia, budynki, maszyny i środki transportu. Warto również przypomnieć, że od 2009 roku ziemia w Polskim FADN jest wyceniana na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego, wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych.

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

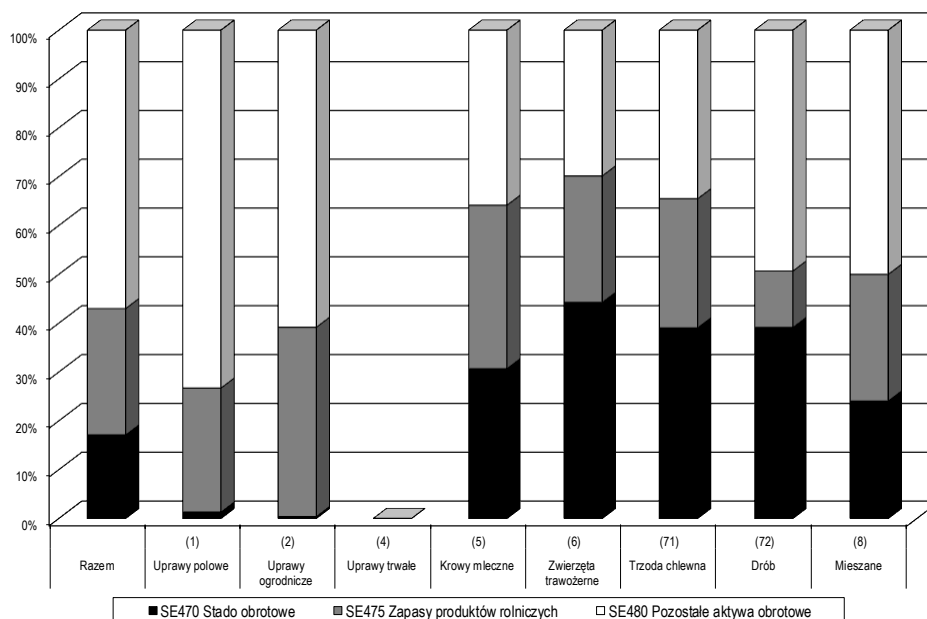

Zmiana zasad wyceny ziemi wpłynęła także na strukturę środków trwałych. Dominującym składnikiem środków trwałych w większości typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw drobiarskich) była wartość ziemi (patrz: Wykres 2.1-28). Drugim składnikiem pod względem udziału w środkach trwałych były budynki. Największy ich udział zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu, trzody chlewnej i uprawach ogrodniczych. Udział maszyn, urządzeń i środków transportowych był na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych i stanowił 12-20% wartości środków trwałych ogółem. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych wyraźnie większą niż w innych grupach gospodarstw część środków trwałych stanowiła wartość stada podstawowego zwierząt.

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

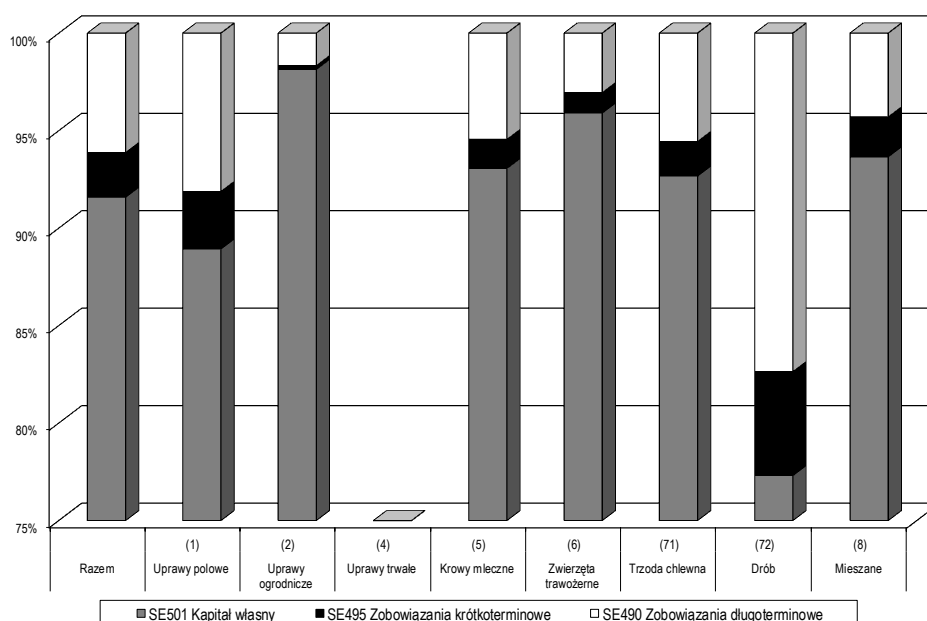
Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw nastawionych na uprawy polowe oraz ogrodnicze stanowiły pozostałe aktywa obrotowe (odpowiednio 73 i 61%). W gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne największy udział w aktywach obrotowych miały zwierzęta stada obrotowego (44%). Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w strukturze aktywów obrotowych praktycznie nie występują środki pieniężne (w bilansie wykazywana jest co najwyżej deklarowana wartość środków pieniężnych w kasie gospodarstwa i na rachunku bankowym, niezbędnych do bieżącego prowadzenia gospodarstwa rolnego). Zgodnie z zasadami ewidencji w Polskim FADN przyjmuje się, że oszczędności stanowią majątek osobisty rolnika i jego rodziny.

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

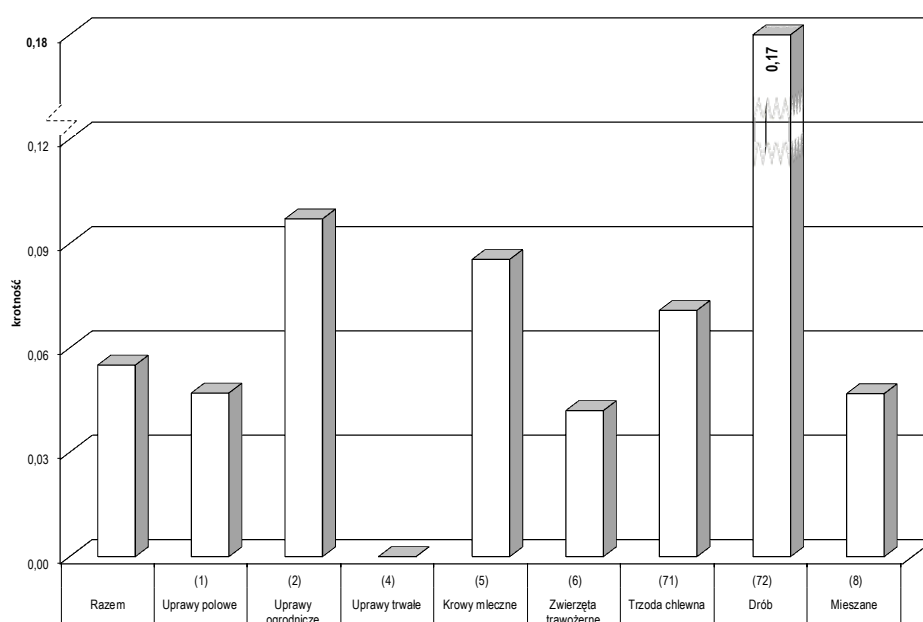
Aktywa gospodarstw finansowane były głównie kapitałem własnym (patrz: Wykres 2.1-30). Najwyższy poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach drobiarskich (ponad 17%). W zobowiązaniach ciążących na gospodarstwach wszystkich typów rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe, korzystniejsze z punktu widzenia zasad finansowania, gdyż w danym roku nie musi być ono spłacone w całości. Struktura zobowiązań wskazywała, że zadłużenie gospodarstw związane było głównie z inwestycjami.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przepływy pieniężne (2)⁸ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa oraz na zgromadzenie oszczędności gospodarstwa, które pozwolą sfinansować w przyszłości dalsze inwestycje odtworzeniowe i rozwojowe (patrz: Wykres 2.1-31). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje zwrot ze środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Zdecydowanie najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa drobiarskie, natomiast niższy zwrot od przeciętnego osiągnęły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożnych, uprawy polowe oraz gospodarstwa mieszane.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

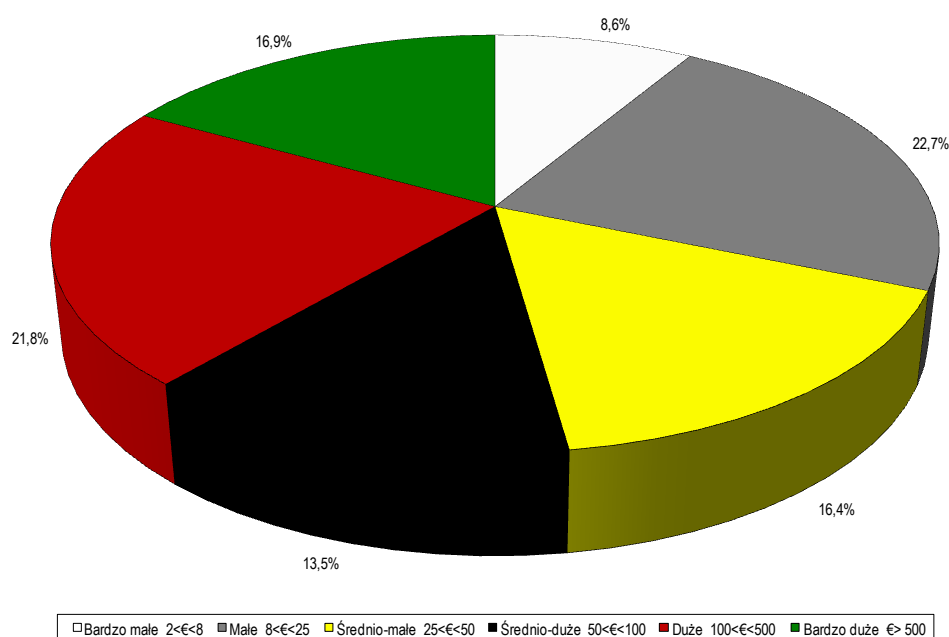
⁸ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

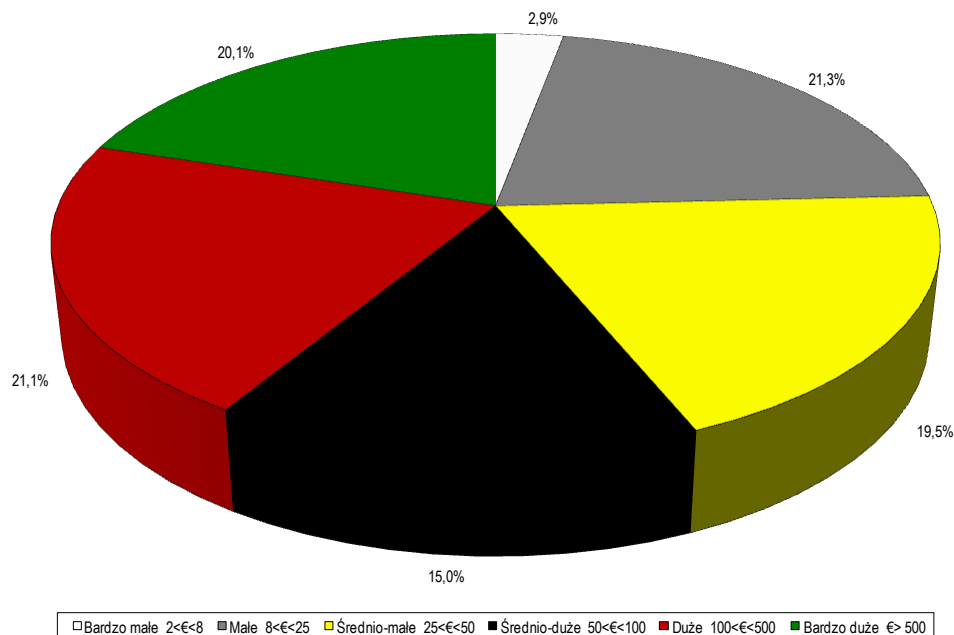
W strukturze posiadanych użytków rolnych największy udział miały gospodarstwa małe, o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro, które gospodarowały na 23% obszaru użytków rolnych regionu Pomorze i Mazury. Znaczący był również udział gospodarstw dużych, o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro użytkujących prawie 22% arealów użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo duże, stanowiące tylko niecałe 1% liczby gospodarstw w polu obserwacji, posiadały niemalże 17% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa mieszane oraz specjalizujące się w uprawach polowych (porównaj: Wykres 1.1-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej

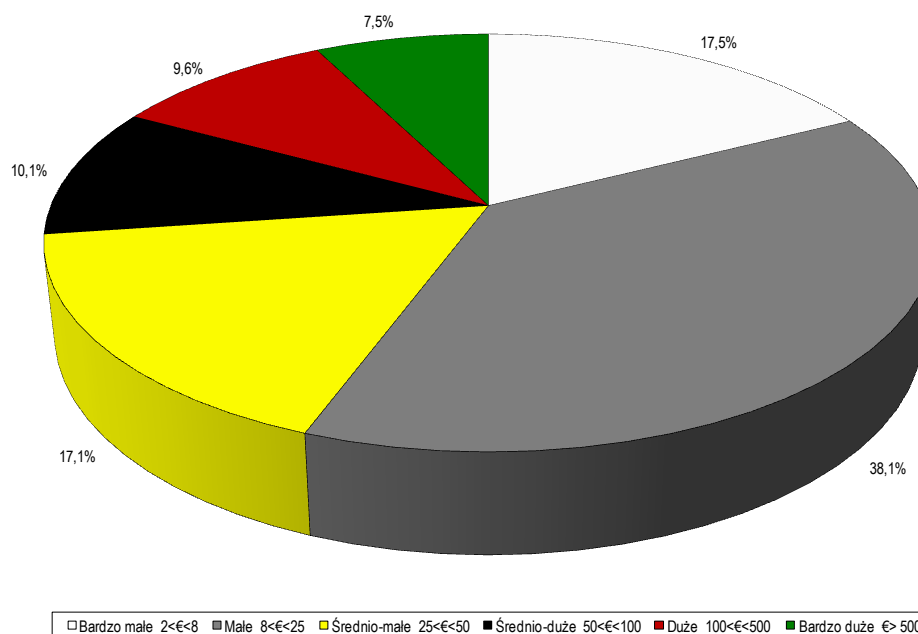

Ponad 58% pogłównia zwierząt znajdowało się w gospodarstwach rolnych, których wielkość nie przekroczyła 100 tys. euro SO. Najwięcej, bo ponad 21% zwierząt było w gospodarstwach małych o wielkości ekonomicznej 8 - 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-2).

Wykres 2.2-2 **Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)**

Wykres 2.2-3 **Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)**

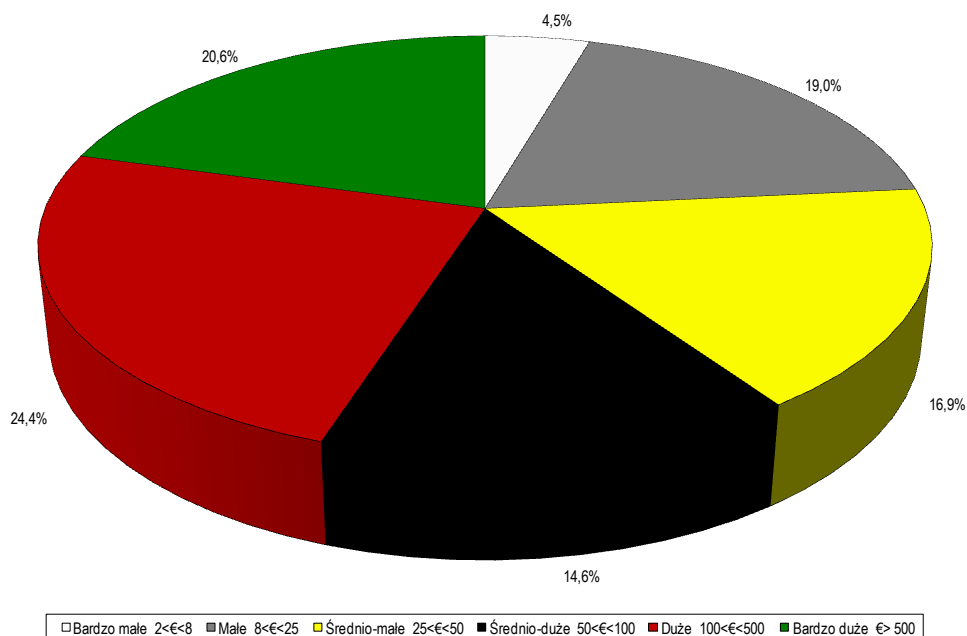

Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO zaabsorbowały ok. 73% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa bardzo duże, które mimo, że użytkują znaczącą powierzchnię ziemi – niemalże 17% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadają 20% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2) to zaangażowały mniej niż 8% ogółu

nakładów pracy. Wskazuje to na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Udział poszczególnych grup gospodarstw w obliczonej wartości Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw w polu obserwacji (1%) wytwarzały ok. 21% wartości SO. Z kolei gospodarstwa bardzo małe, stanowiące 27% liczby gospodarstw w polu obserwacji, miały jedynie niecałe 5% udziału w sumie wartości SO. Natomiast gospodarstwa duże, stanowiące prawie 5% liczby gospodarstw w polu obserwacji, wytwarzały około 24% wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

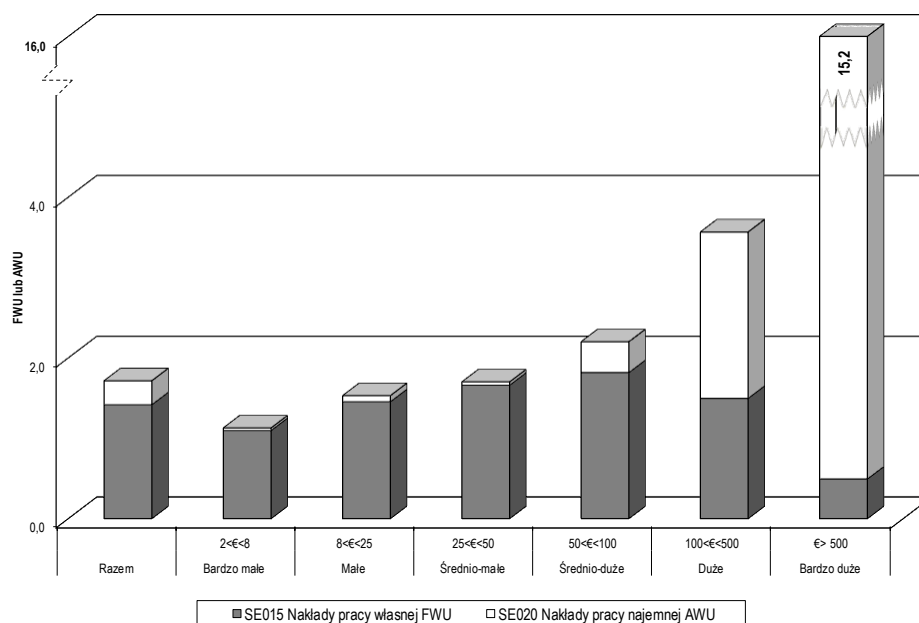
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy był wyższy w gospodarstwach większych ekonomicznie. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej poniżej 100 tys. euro opierała się głównie na zasobach pracy własnej. W gospodarstwach bardzo dużych i dużych nakłady najemnej siły roboczej były wyraźnie wyższe i stanowiły odpowiednio 97% i 58% nakładów pracy ogółem (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 100 tys. euro SO to przede wszystkim gospodarstwa rodzinne, w których dominuje praca własna. Natomiast odmienna relacja wystąpiła w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro, a wynikała ona z udziału gospodarstw osób prawnych (bazujących na pracy najemnej) w tych klasach wielkości ekonomicznej.

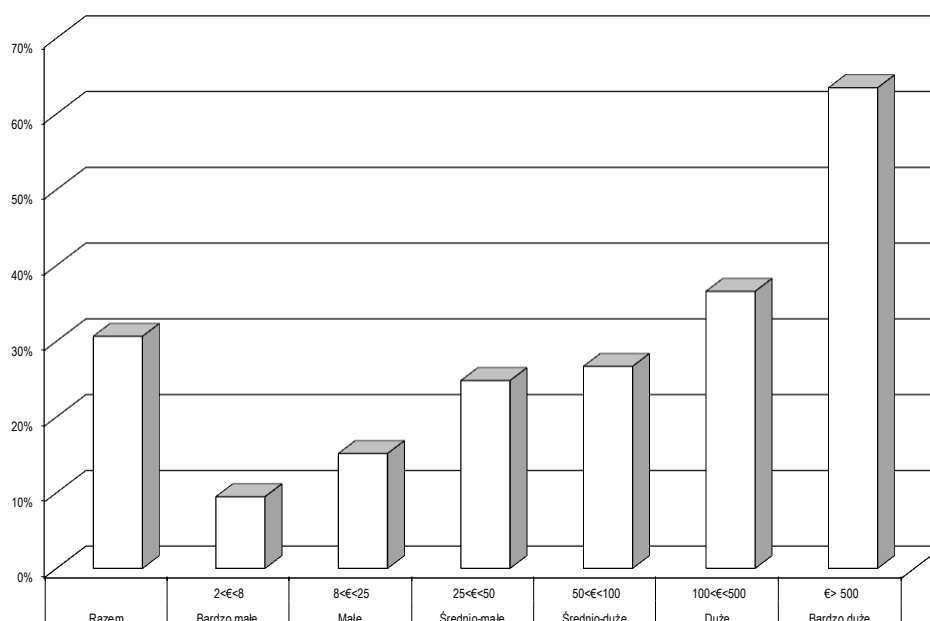
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego możemy mówić o zwiększaniu się zasobów posiadanych użytków rolnych w badanych gospodarstwach. Ta sama prawidłowość dotyczy ziemi dodzierżawianej⁹. W niemal wszystkich klasach wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dodzierżawionych użytków rolnych wynosił przeciętnie ok. 30% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z niemal 10% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 63% w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-6).

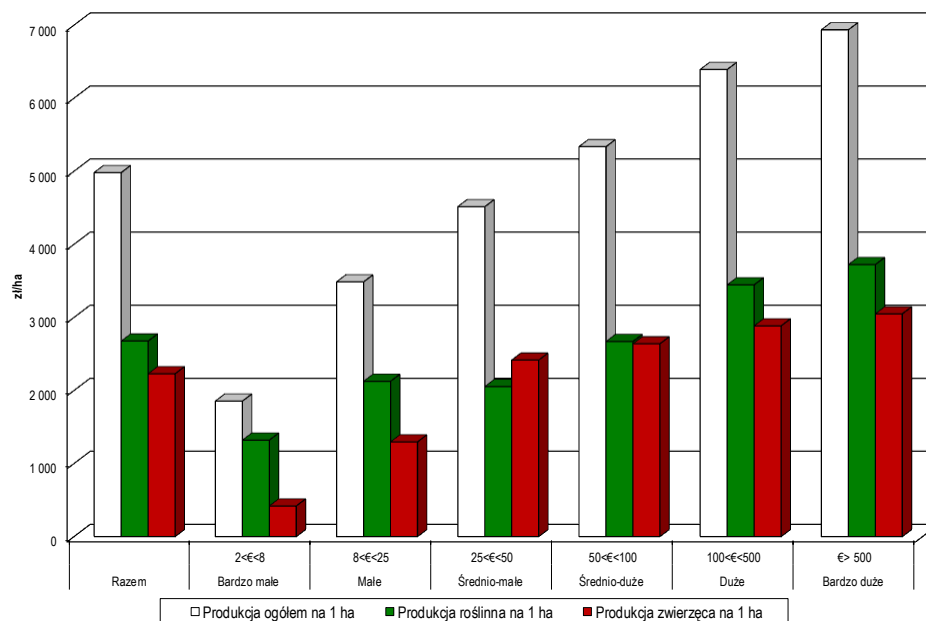
⁹ Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 2.2-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

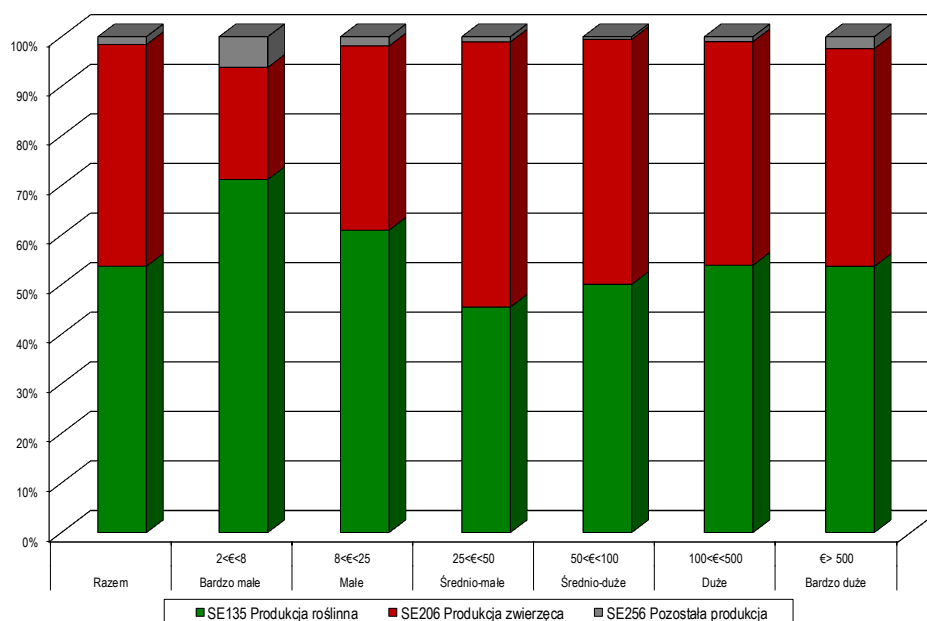
Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskali gospodarstwa bardzo duże (6 936 zł/ha) i duże (6 392 zł/ha), a więc powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7). Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie tj. w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro największą grupę stanowiły gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (43%), a także prowadzące chów drobiu oraz produkcję mieszaną (odpowiednio 17 i 16%) (porównaj: Wykres 1.1-1). Proporcjonalnie do produktywności ziemi mierzonej wartością produkcji ogółem, zmieniała się także wartość produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych, przy czym najwyższa była w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO). Dość równomiernie, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wzrastała również wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha UR.

Wykres 2.2-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W większości grup gospodarstw udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem był wyższy, niż produkcji zwierzęcej (od około 50% produkcji ogółem w gospodarstwach średnio-dużych do 71% produkcji ogółem w gospodarstwach bardzo małych), tylko w gospodarstwach średnio-małych produkcja roślinna stanowiła niewiele ponad 45%. Udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem był niewielki i wynosił maksymalnie 6% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-8).

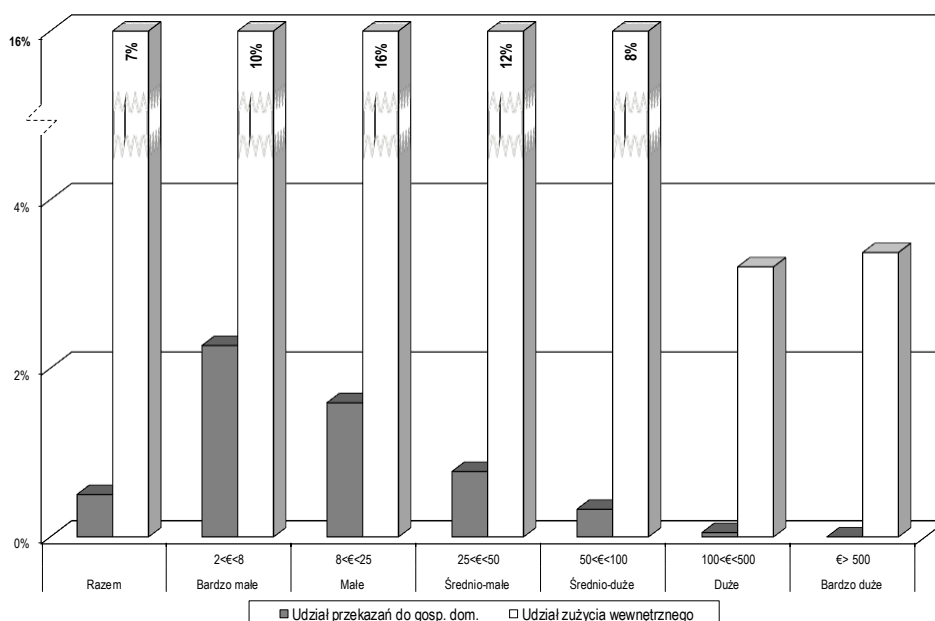
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

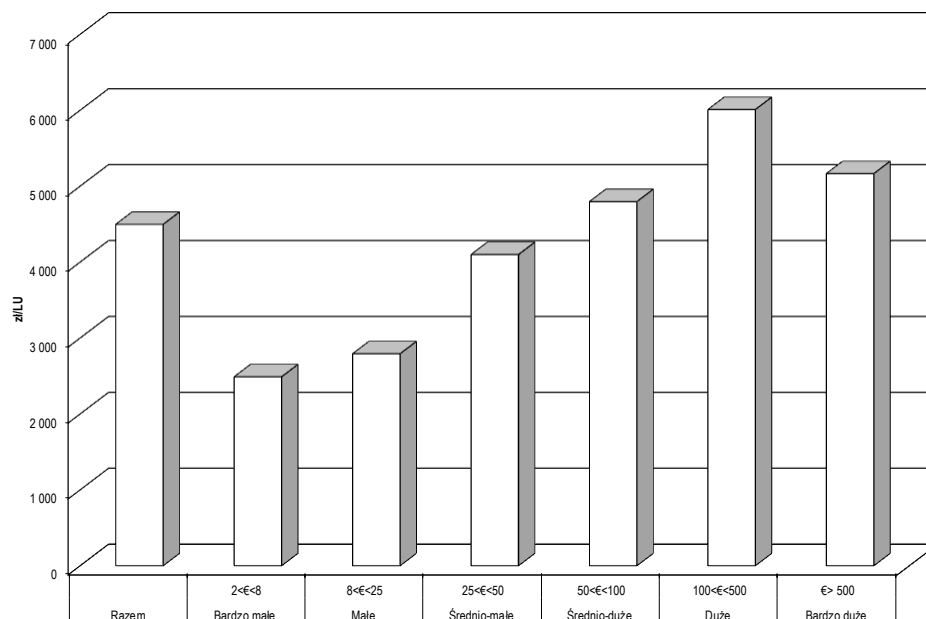
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, malał udział wartości przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji: od 2,3% w gospodarstwach bardzo małych do praktycznie braku przekazów w gospodarstwach bardzo dużych (patrz: Wykres 2.2-9).

Udział zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem był najwyższy w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO (10 - 16%), natomiast najniższy - w gospodarstwach dużych i bardzo dużych (po ok. 3%).

Wykres 2.2-9 Udział przekazanych produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw zwiększała się wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (patrz: Wykres 2.2-10). Wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo duże (powyżej 500 tys. euro SO), w których wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU wyniosła 5 164 zł/LU i była niższa niż w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro SO), gdzie wyniosła 6 008 zł na 1 LU. W gospodarstwach dużych produktywność zwierząt była ponad 2-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych i małych (do 25 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione na chów drobiu oraz krów mlecznych charakteryzują się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną oraz utrzymujące zwierzęta trawożerne.

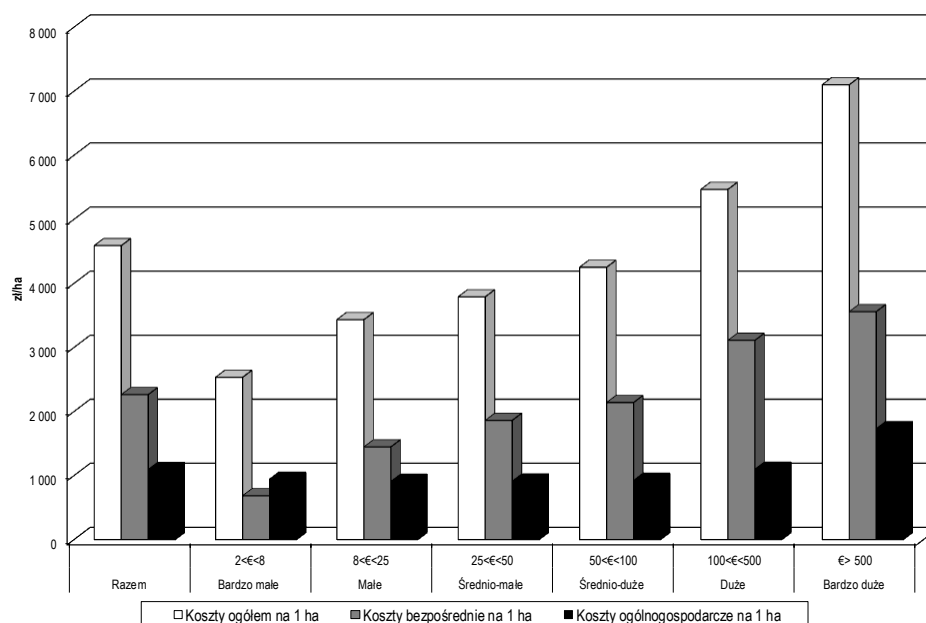
Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych, rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, od 2 533 zł kosztów ogółem na 1 ha w gospodarstwach bardzo małych do 7 100 zł/ha w bardzo dużych (patrz: Wykres 2.2-11).

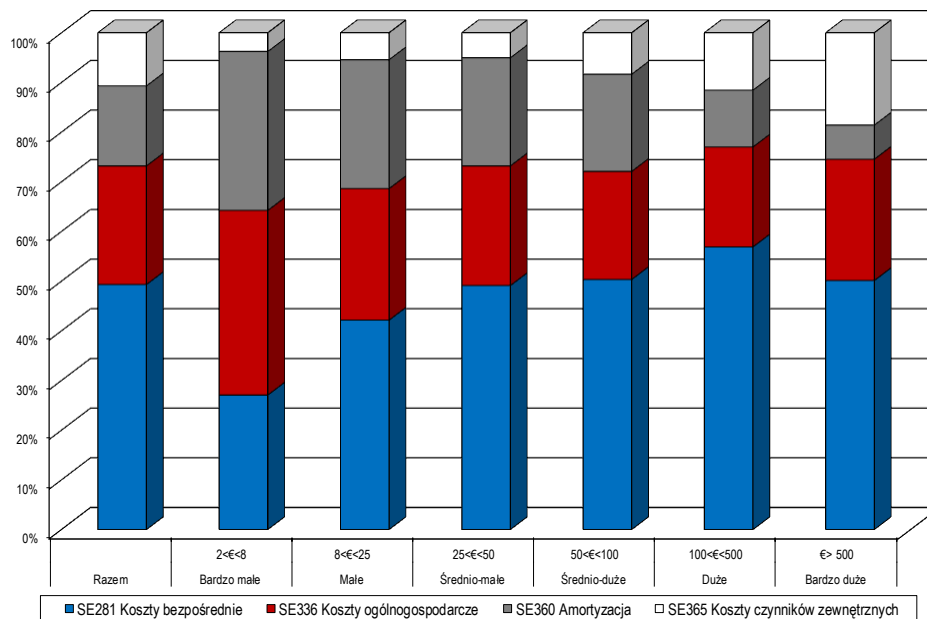
Koszty bezpośrednie (będące głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi), zwiększały się wraz z przyrostem kosztów ogółem na 1 ha UR (od 685 do 3 559 zł/ha).

Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i mieścił się w granicach 910 - 925 zł/ha, jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych (powyżej 100 tys. euro SO) odnotowano niewielki wzrost i koszty ogólnogospodarcze osiągnęły w nich wysokość odpowiednio 1 100 zł/ha i 1 734 zł/ha.

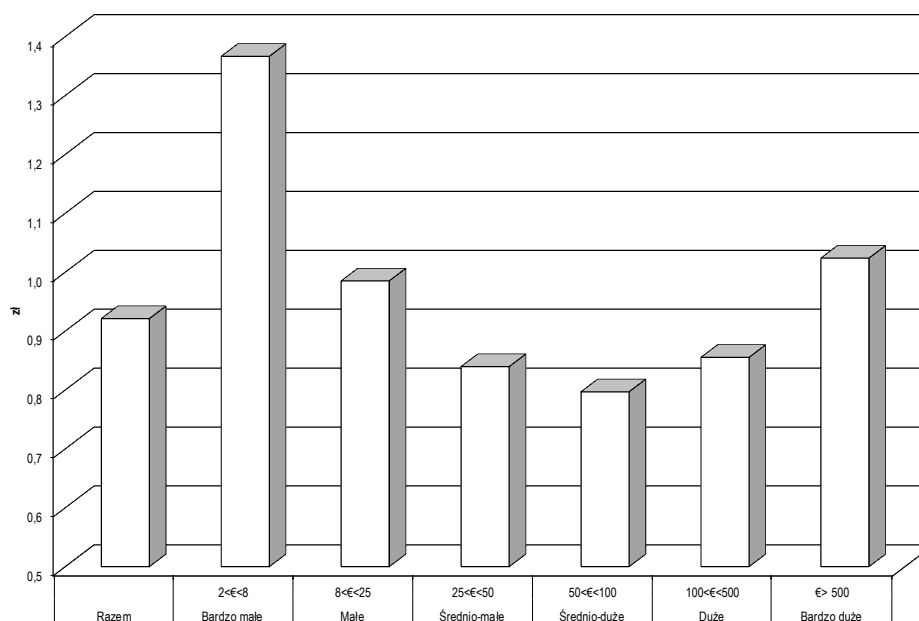
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem w gospodarstwach w niemal wszystkich grupach gospodarstw zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 27% do 57%) (patrz: Wykres 2.2-12), jedynie w gospodarstwach bardzo dużych wyłamał się z tego trendu i stanowił ok. 50%. Było to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych (wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo duże) i amortyzacji (we wszystkich grupach gospodarstw) w miarę wzrostu skali gospodarowania. W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem mocno się obniżał. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Bardzo wyraźnie wzrastał natomiast udział kosztów czynników zewnętrznych, z 4% w gospodarstwach bardzo małych do 19% w bardzo dużych. Związane jest to z dużym udziałem pracy najemnej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokich kosztach wynagrodzeń w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO.

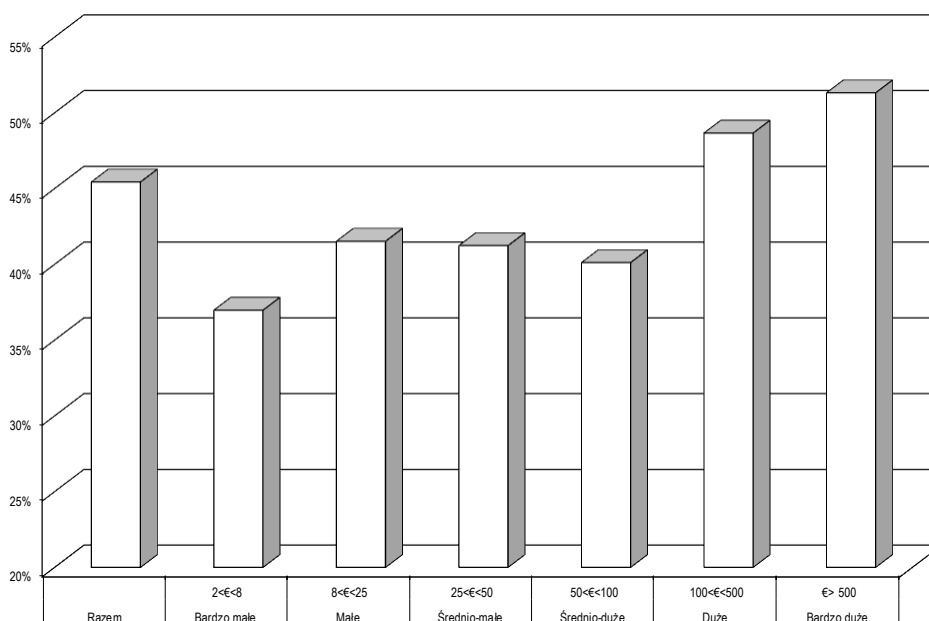
Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Koszt wytworzenia 1 zł produkcji (patrz: Wykres 2.2-13) był najniższy w gospodarstwach średnio-dużych (0,80 zł). W pozostałych gospodarstwach koszty były wyższe i wynosiły od 0,84 zł w gospodarstwach średnio-małych i 0,86 zł w dużych do 0,98 zł w małych. W gospodarstwach bardzo małych i bardzo dużych koszty przekroczyły wartość produkcji liczonej w cenach rynkowych i wyniosły odpowiednio 1,37 zł oraz 1,02 zł na 1 zł produkcji.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniła się od 37% w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO), do 51% w klasie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są niewątpliwie ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

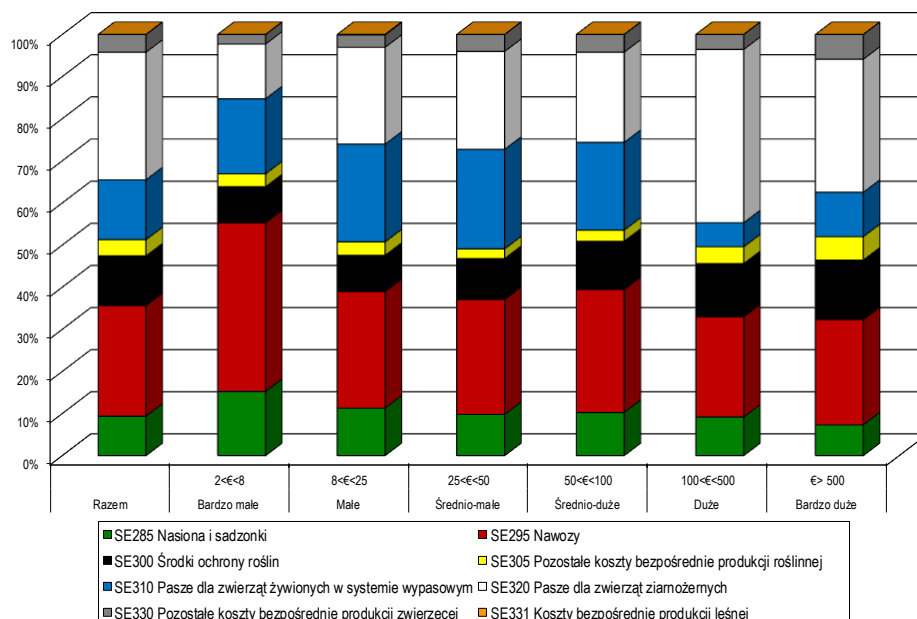
Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

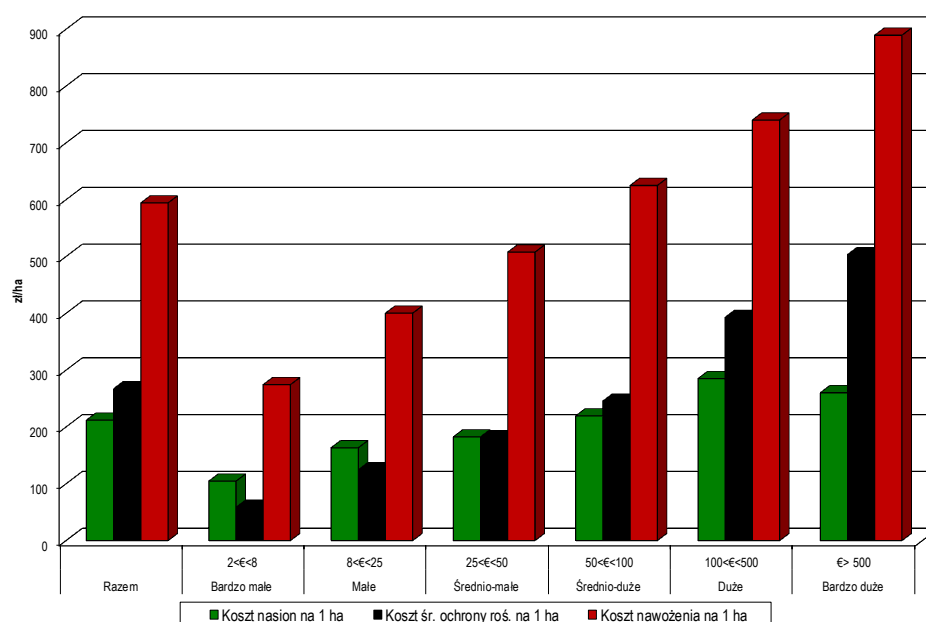
Struktura kosztów bezpośrednich odzwierciedla strukturę produkcji w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów środków ochrony roślin i kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich różnił się w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej o kilka punktów procentowych. W gospodarstwach większości klas wielkości ekonomicznej udział kosztów nawozów utrzymywał się na poziomie ok. 25–30%, jedynie w gospodarstwach bardzo małych wyniósł 40%. Udział kosztu nasion i sadzonek był najwyższy w kosztach bezpośrednich gospodarstw bardzo małych (15,2%) a środków ochrony roślin – w kosztach bezpośrednich gospodarstw bardzo dużych (14%).

Udział kosztów pasz dla zwierząt ziarnożernych w kosztach bezpośrednich wynosił, w zależności od klasy wielkości ekonomicznej, od ok. 13% (w gospodarstwach bardzo małych) do ok. 41% (w gospodarstwach dużych). Z kolei najniższy udział kosztów pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich odnotowano w gospodarstwach dużych (ok. 6%), natomiast najwyższy (24%) – w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 2.2-15).

Pozostałe koszty bezpośrednie zarówno produkcji roślinnej jak i zwierzęcej stanowiły niski (od 2% do 5,5%) udział w strukturze kosztów bezpośrednich w bieżącym roku.

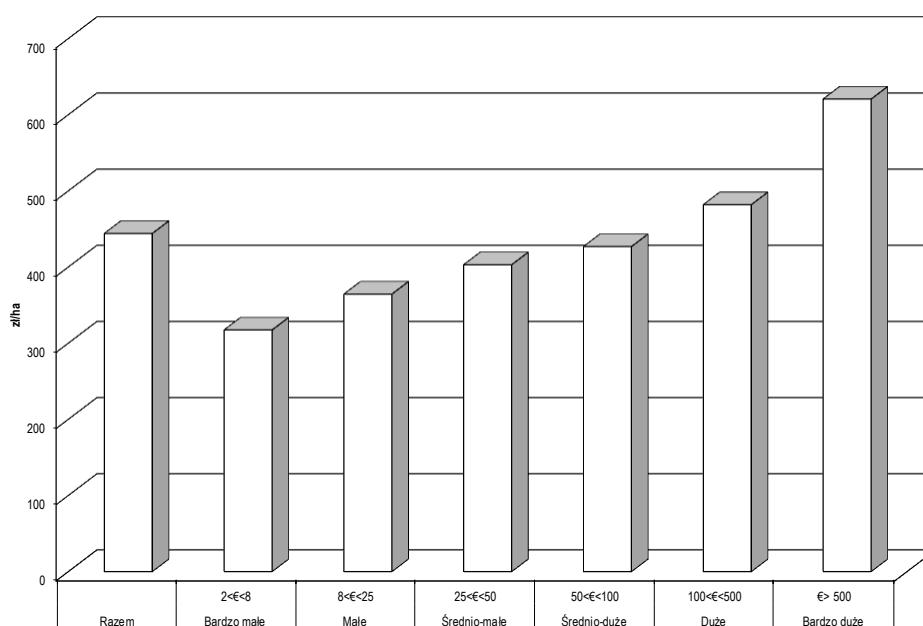
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha UR (patrz: Wykres 2.2-16) były silnie związane z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie, koszty nawożenia były 3-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych, a koszty ochrony roślin niemal 9-krotnie. W rezultacie, produktywność ziemi w gospodarstwach bardzo dużych była 3,7-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszt nasion i sadzonek na 1 ha również zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej.

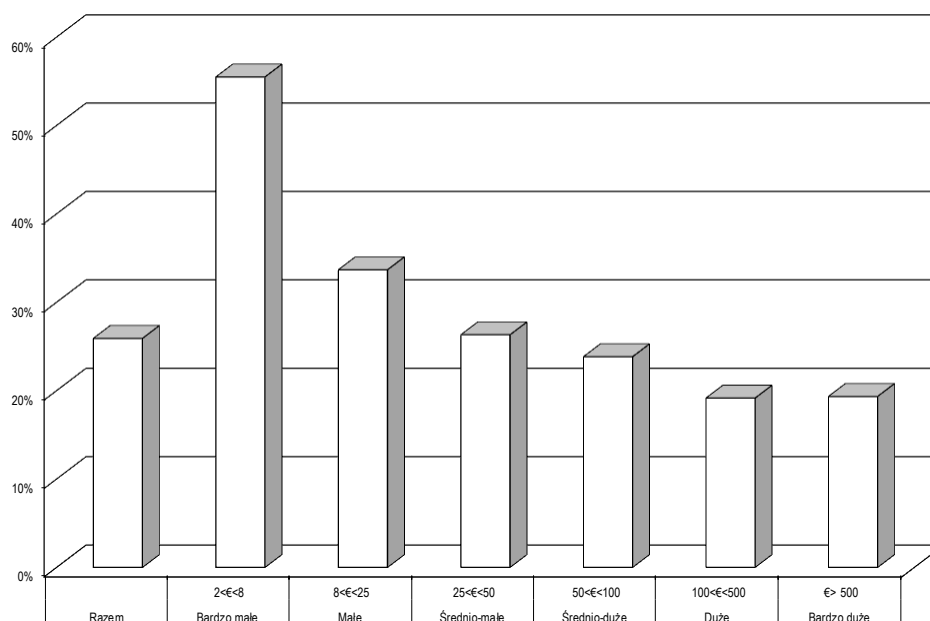
Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach bardzo dużych był prawie 2-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Wiąże się to ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej a także energo- i materiałochłonności technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych wynosił on ponad 55%, natomiast w gospodarstwach dużych i bardzo dużych jedynie około 19% (patrz: Wykres 2.2-18).

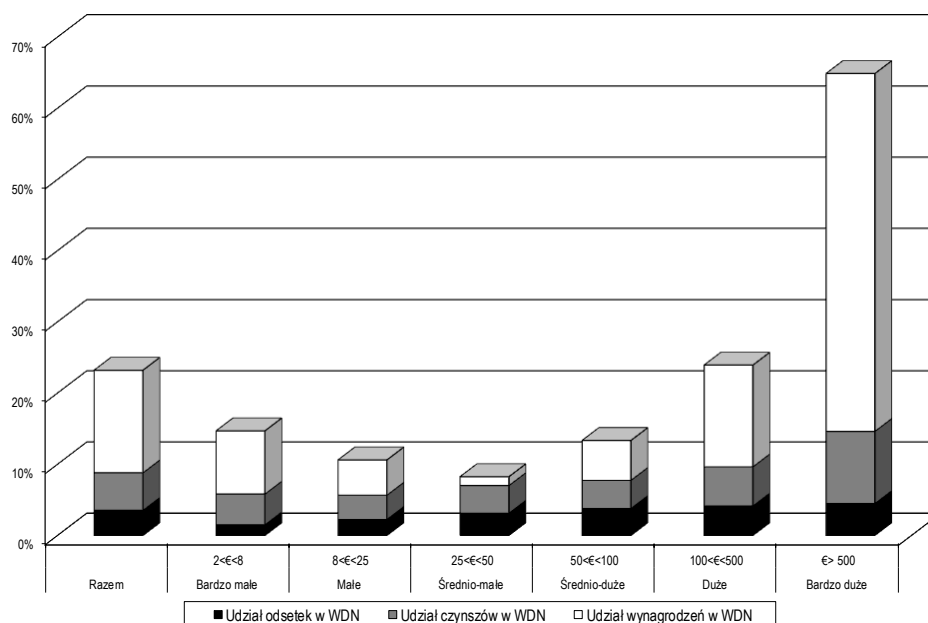
Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto (WDN) informuje, jaka jej część potrzebna była na pokrycie kosztów tego rodzaju ¹⁰.

W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw bardzo dużych. W gospodarstwach tych około 65% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, przy czym aż 50% stanowił udział wynagrodzeń. Potwierdza to fakt oparcia działalności przez gospodarstwa największe na czynnikach zewnętrznych (pracy najemnej, dodzierżawie ziemi i kapitale obcym) (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Konieczność ponoszenia kosztów czynników zewnętrznych bez względu na sytuację dochodową tych gospodarstw powoduje, że są one znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury. Dla porównania w gospodarstwach średnio-małych udział kosztów czynników zewnętrznych w WDN wynosił nieco ponad 8%, a udział wynagrodzeń ok. 1% (patrz: Wykres 2.2-19).

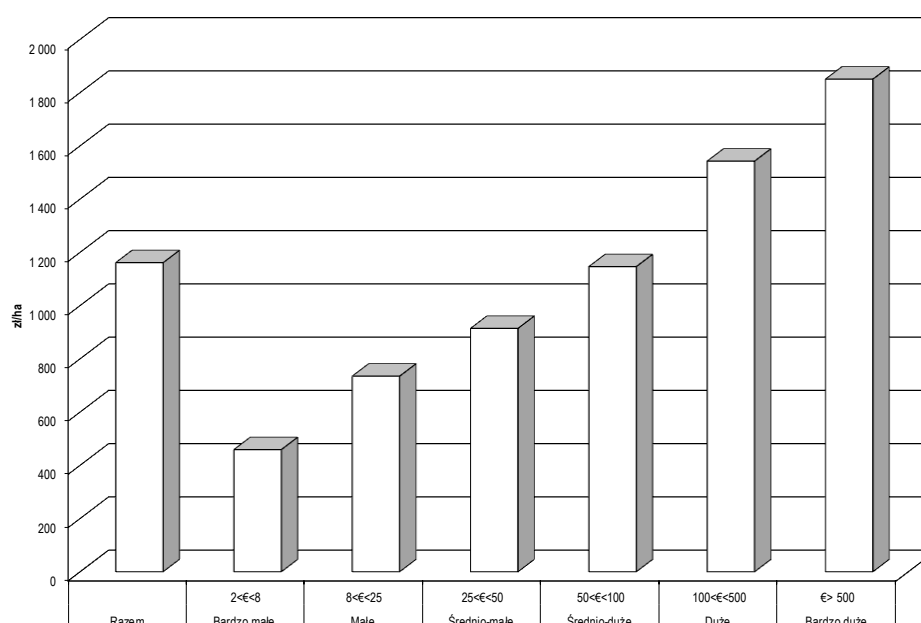
¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

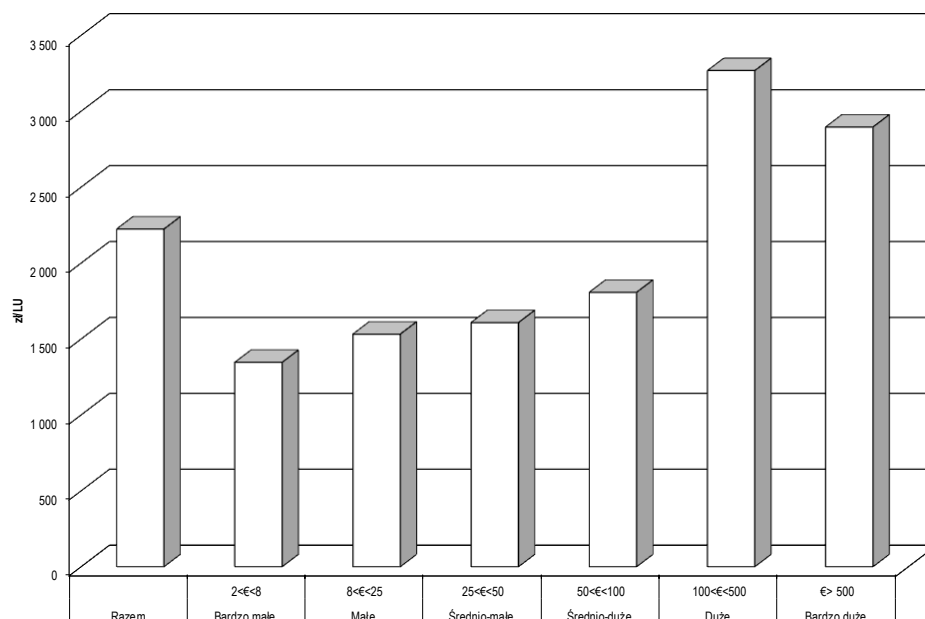
Kosztochłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztochłonność produkcji roślinnej silnie rosła. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 459 zł, a w gospodarstwach bardzo dużych 1 850 zł, były więc 4-krotnie większe.

Wykres 2.2-20 **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej**

Kosztowność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU w większości klas wielkości ekonomicznej pozostawała na zbliżonym poziomie (średnio ok. 1 600 zł/LU), jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych była zdecydowanie wyższa – odpowiednio prawie 3 300 zł/LU i ok. 2 900 zł/LU (patrz: Wykres 2.2-21). Ma to związek ze zróżnicowaniem udziału pogłównia zwierząt ziarno- i trawożernych oraz systemów żywienia.

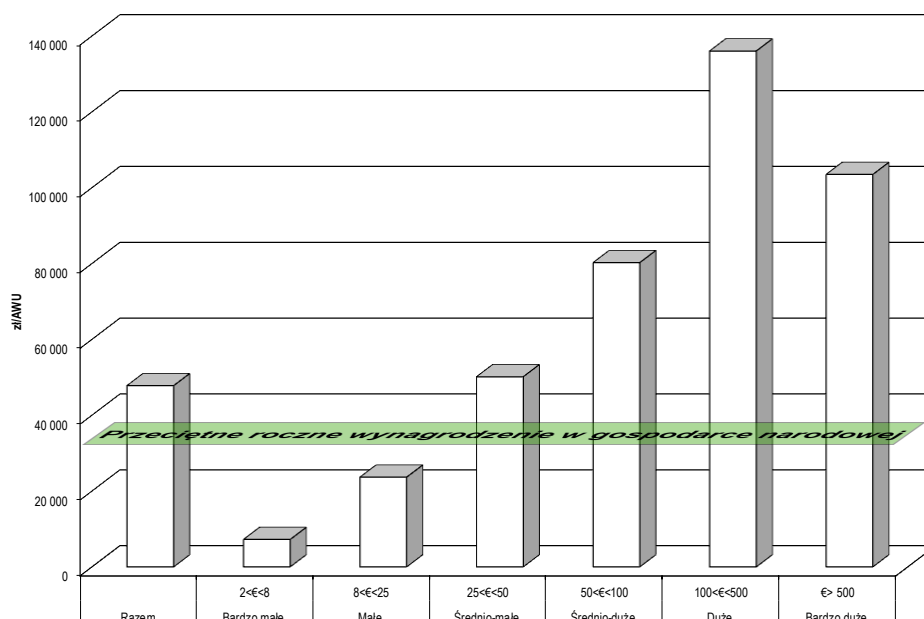
Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Średnio w gospodarstwie, w regionie, wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przekroczyła o 37% wartość przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹. W poszczególnych grupach gospodarstw występowały jednak pod tym względem istotne różnice. Granicą w tym przypadku była wielkość ekonomiczna gospodarstwa 25 tys. euro SO. W gospodarstwach, które znalazły się powyżej tego progu wielkości ekonomicznej, wartość dodana netto przekraczała przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO nawet ok. 3-krotnie). Z kolei gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze relacje –21% (bardzo małe) i 68% (małe) przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 2.2-22).

¹¹ Patrz: przypis 7, na str. 25.

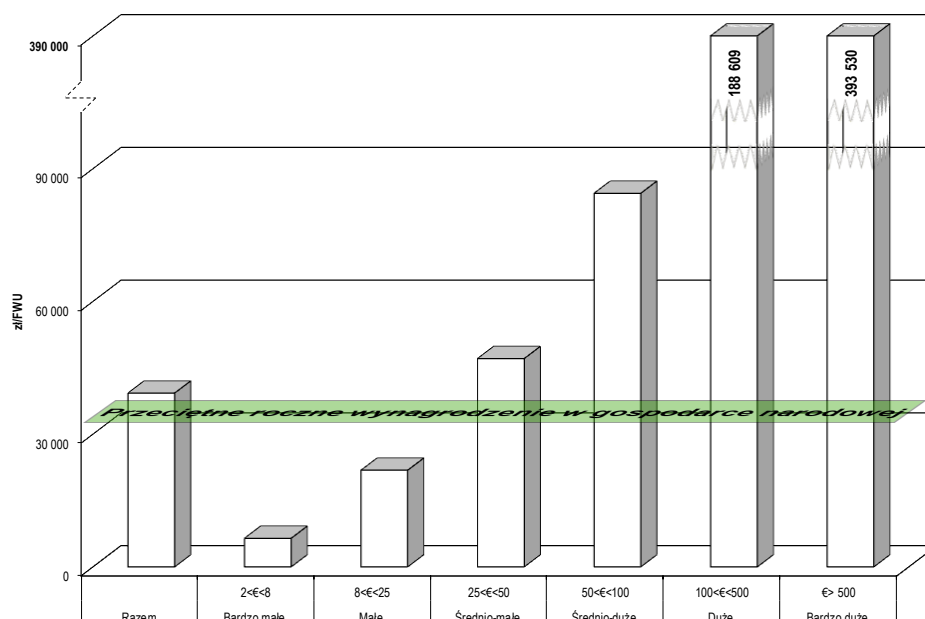
Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

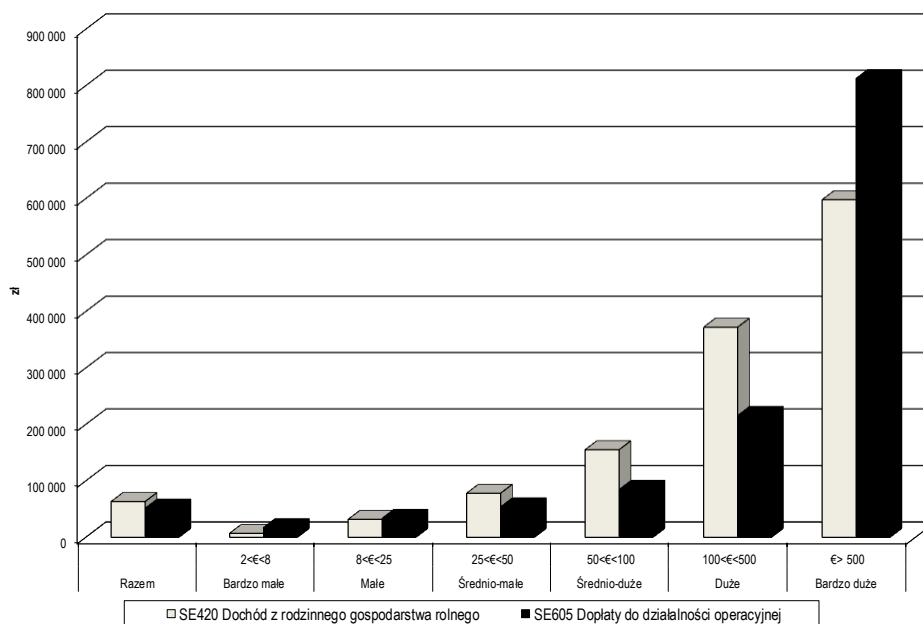
Podobnie jak w przypadku produkcji, zdolność do tworzenia dochodów przez gospodarstwa wyznacza ich wielkość ekonomiczna. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że wysokość dochodu była silnie związana z wielkością ekonomiczną gospodarstwa. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na poziomie przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO. W grupie gospodarstw dużych i bardzo dużych (powyżej 100 tys. euro SO), dochód ten był wielokrotnie wyższy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący tylko niecałe 19% średniego wynagrodzenia netto, a gospodarstwa małe – dochód wynoszący około 63% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO (czyli takie, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej) stanowiły niemal 70% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w tym regionie (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

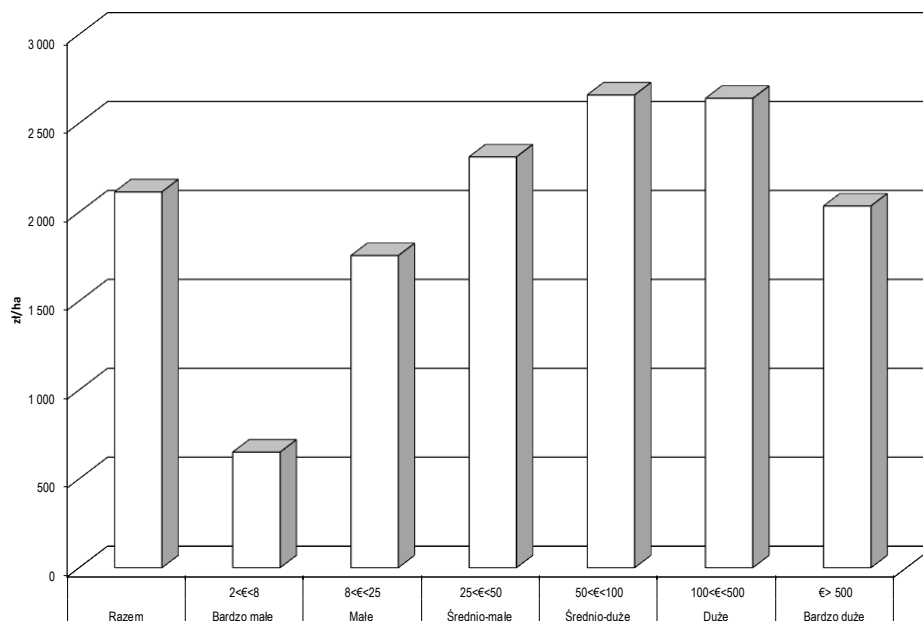

Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 8 tys. euro SO była najwyższa i przekroczyła poziom 244%. Oznacza to, że w gospodarstwach bardzo małych dochód był w całości sfinansowany przez dopłaty do działalności operacyjnej a dodatkowo część dopłat wykorzystana została na pokrycie kosztów produkcji. Podobna sytuacja nastąpiła w gospodarstwach bardzo dużych z około 136% relacją dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego oraz w gospodarstwach małych (105%). Począwszy od grupy gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO, do grupy gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 500 tys. euro SO relacja dopłat była niższa (od ok. 55% w gospodarstwach średnio-dużych do ok. 69% w gospodarstwach średnio-małych, patrz: Wykres 2.2-24).

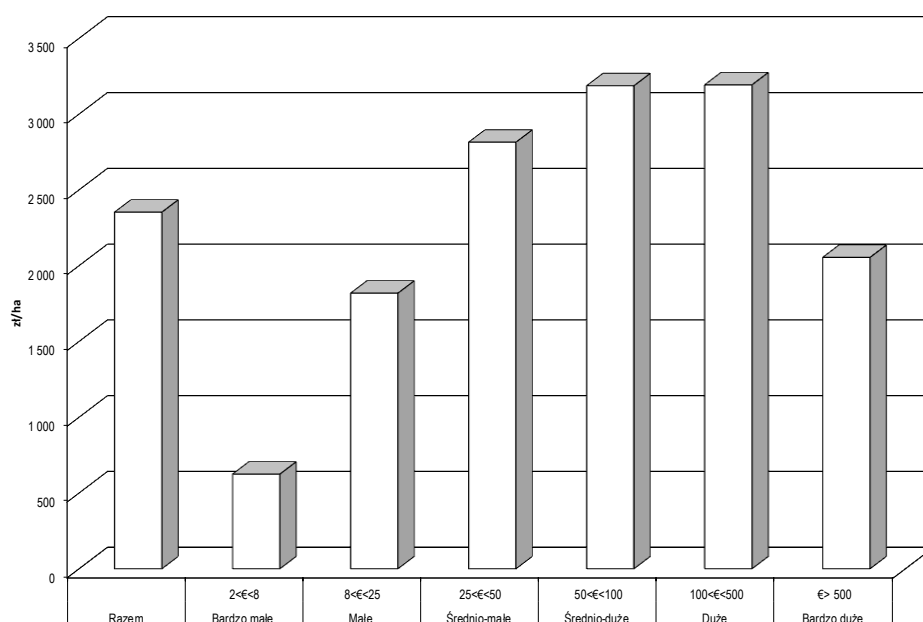
Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez względu na rodzaj własności czynników wytwórczych. Efektywność ta zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. Z ogólnego trendu wyłamały się gospodarstwa bardzo duże i duże, w których nastąpił niewielki jej spadek. W gospodarstwach bardzo małych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła ok. 650 zł, a w gospodarstwach średnio-dużych – prawie 2 659 zł. Natomiast wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych w gospodarstwach bardzo dużych wyniosła około 2 035 zł (patrz: Wykres 2.2-25).

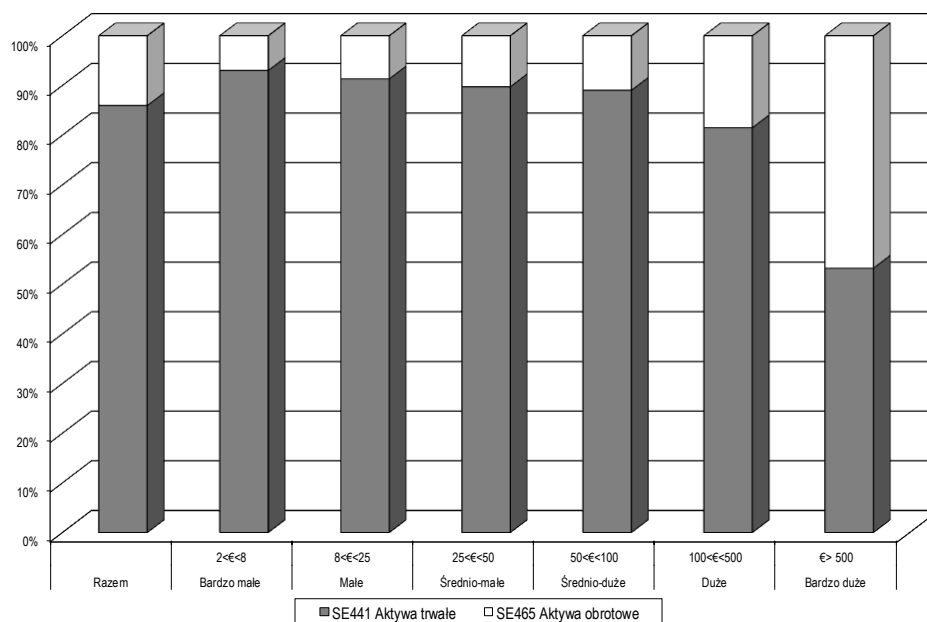
Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych można zaobserwować podobny schemat, jak opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Najwyższą jego wartość uzyskały gospodarstwa duże (nieco ponad 3 190 zł/ha). W gospodarstwach bardzo dużych dochód na 1 ha UR wynosił nieco ponad 2 050 zł. Najniższy dochód spośród gospodarstw sklasyfikowanych wg wielkości ekonomicznej osiągnęły gospodarstwa bardzo małe (ok. 620 zł).

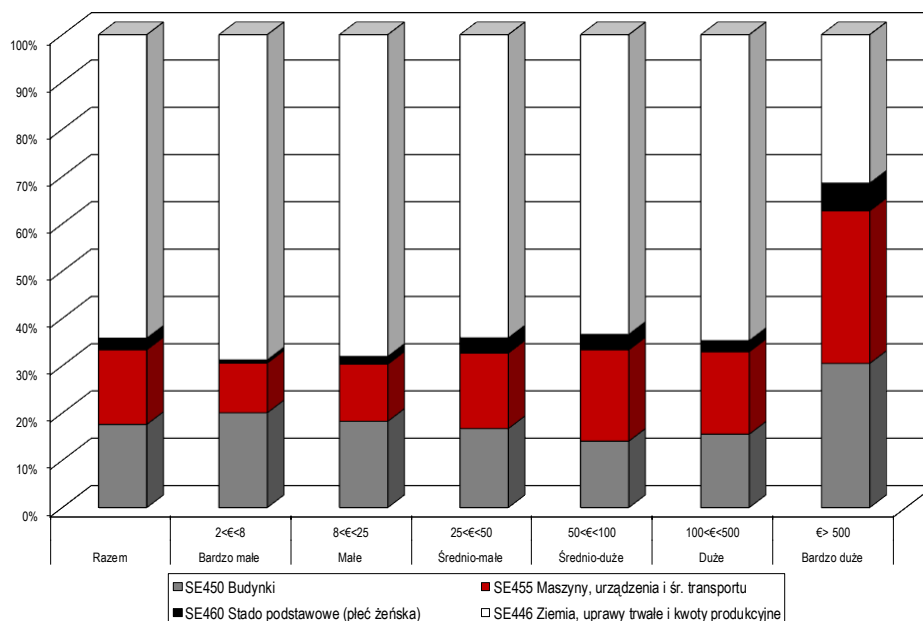
Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach różniących się wielkością ekonomiczną, różna jest także struktura aktywów (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział środków trwałych tylko nieznacznie malał w gospodarstwach do 100 tys. euro SO, natomiast był wyraźnie niższy w gospodarstwach dużych, a zwłaszcza w bardzo dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, duże i bardzo duże gospodarstwa były w korzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj Wykres 2.2-6).

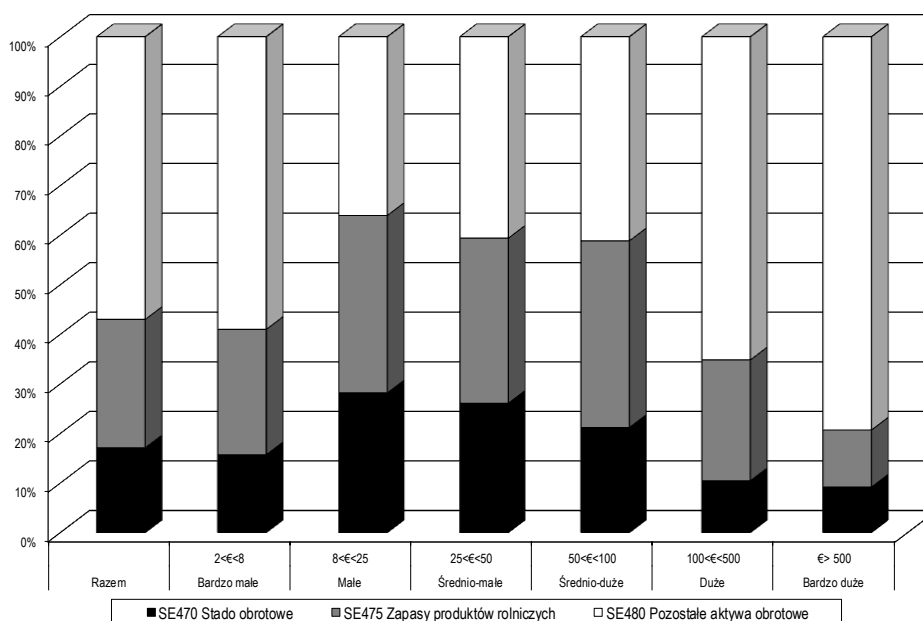
Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów trwałych, w większości klas wielkości ekonomicznej dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej (patrz: str. 30). Jedynie w klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO udział ziemi był niższy i wynosił 31% (patrz: Wykres 2.2-28). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 25–500 tys. euro SO udział wartości ziemi w strukturze aktywów kształtował się na poziomie zbliżonym do przeciętnego w całym regionie Pomorze i Mazury. Najwyższym udziałem wartości ziemi w strukturze aktywów trwałych, wynoszącym niemal 70%, charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe. Inną tendencję można zauważyć w przypadku udziału wartości budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. Najniższy jego poziom odnotowano w gospodarstwach średnich i dużych, natomiast w bardzo dużych był on zdecydowanie wyższy, niż w gospodarstwach pozostałych klas wielkości ekonomicznej. Również udziały wartości maszyn, urządzeń i środków transportu oraz stada podstawowego w strukturze aktywów trwałych były zauważalnie wyższe w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro SO.

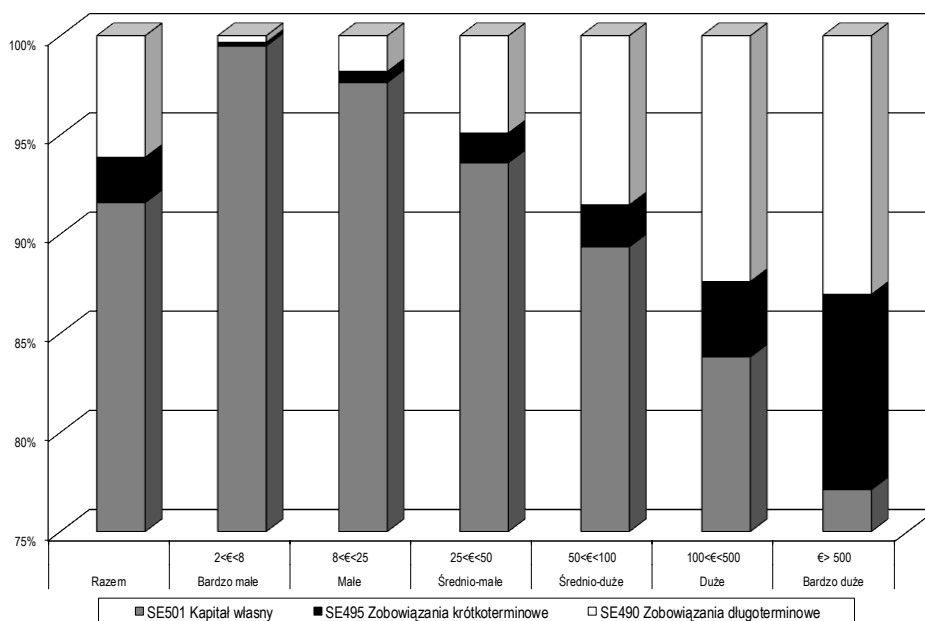
Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów obrotowych, w gospodarstwach małych i średnich (8 - 100 tys. euro SO) największy udział stanowiły zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach największych pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 2.2-29). Udział wartości stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych największy był w gospodarstwach małych i średnio-małych (8 - 50 tys. euro SO).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

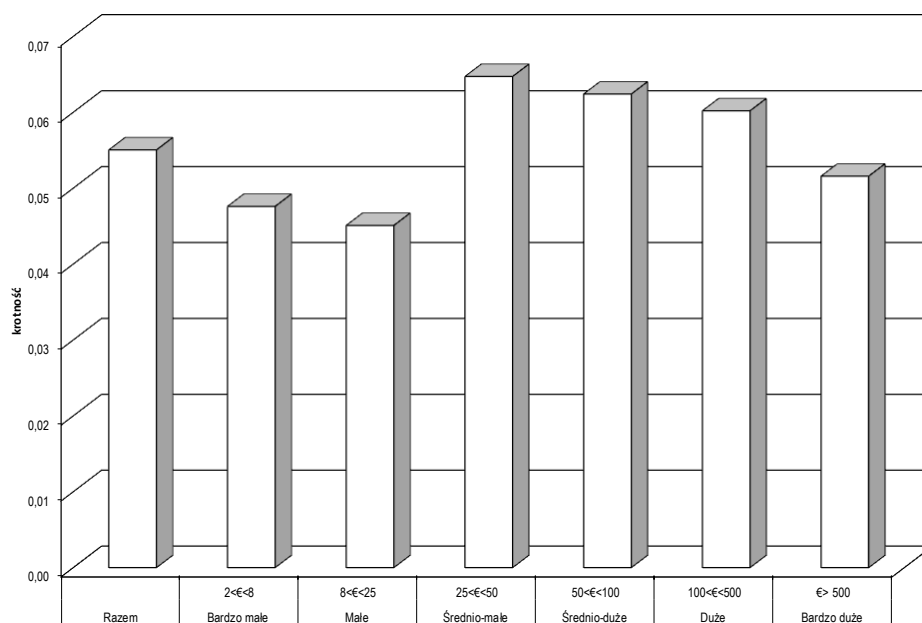
Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitału obcego w finansowaniu majątku. Zadłużenie w dwóch największych grupach gospodarstw wahało się od 16 do 23%. Z kolei we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw udział zadłużenia długoterminowego w zobowiązaniach ogółem wahał się w granicach od 57% w gospodarstwach bardzo dużych do 80% w gospodarstwach średnio-dużych. Taka struktura zadłużenia jest bardziej korzystna z punktu widzenia gospodarstwa ze względu na dłuższe terminy spłaty i na ogół niższe odsetki.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) w gospodarstwach z klas: bardzo małe, małe i bardzo duże kształtował się na zbliżonym poziomie. Z kolei w gospodarstwach średnio-małych, średnio-dużych i dużych (powyżej 25 tys. do 500 tys. euro SO) był wyższy - powyżej przeciętnej.

**Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem
według klas wielkości ekonomicznej**

Wnioski

1. Najwięcej gospodarstw włączonych do pola obserwacji Polskiego FADN w regionie Pomorze i Mazury charakteryzowało się typem mieszanym (39%). Niewiele mniejszą grupę (32%) stanowiły gospodarstwa prowadzące uprawy polowe. Większość gospodarstw spośród obu wymienionych typów znajduje się w klasie wielkości ekonomicznej małe (31%) i bardzo małe (23%).
2. W regionie Pomorze i Mazury, gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, a więc bardzo małe, małe i średnio-małe, stanowiły niemal 87% gospodarstw towarowych.
3. Największą efektywnością gospodarowania, mierzoną relacją kosztów do produkcji, charakteryzowały się gospodarstwa mleczarskie. Najmniej korzystna sytuacja finansowa w 2017 roku była w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych, w których koszty przekroczyły wartość produkcji, oraz w gospodarstwach prowadzących uprawy polowe i produkcję mieszaną, gdzie koszty zrównały się niemal z wartością produkcji.
4. Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji na 1 ha UR w gospodarstwach sklasyfikowanych według typów rolniczych i klas wielkości ekonomicznej korespondowała z intensywnością produkcji mierzoną poziomem kosztów bezpośrednich na 1 ha UR.
5. Poziom zużycia wewnętrznego produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym w produkcji ogółem oraz przekazania produktów do gospodarstwa domowego ma związek z rodzajem wytwarzanych produktów i wielkością ekonomiczną gospodarstwa rolnego. Model gospodarstwa tradycyjnego o organicznej strukturze i zarządzaniu obserwujemy głównie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO (10-16% udziału zużycia wewnętrznego i 1 - 2,3% przekazania do gospodarstwa domowego w produkcji ogółem) oraz w gospodarstwach mieszanych, których w polu obserwacji jest najwięcej (15% udziału zużycia wewnętrznego i 1% przekazania do gospodarstwa domowego) a także nastawionych na chów zwierząt trawożernych i produkcję trzody chlewnej (odpowiednio 14% i 13% udziału zużycia wewnętrznego oraz ponad 1 i niecałe 0,4% przekazania do gospodarstwa domowego).
6. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch kryteriów grupowania (TF8, ES6), uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (24 065 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 50 - 100 tys. euro SO (2 659 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 341 zł) oraz gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 tys. euro SO (650 zł).

7. Najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (278 010 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej ponad 500 tys. euro SO (393 530 zł). Z kolei najniższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa prowadzące uprawy ogrodnicze (14 738 zł) oraz gospodarstwa poniżej 8 tys. euro SO (6 443 zł).
8. Średnia wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną w większości analizowanych typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw nastawionych na chów zwierząt trawożernych i uprawy ogrodnicze) kształtowała się w 2017 roku na poziomie wyższym niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, które wynosiło w 2017 r. 34 743 zł/osobę.
9. Dochód na osobę wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (34 743 zł/osobę w 2017 r.) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił nieco ponad 30%.
10. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (152%) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (ponad 244%). Na drugim biegunie, z najniższym wskaźnikiem relacji dopłat do dochodu znalazły się gospodarstwa drobiarskie (niespełna 6%) oraz gospodarstwa od 50 do 100 tys. euro SO (55%).

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB